

รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นฉบับสมบูรณ์

โครงการศึกษารูปแบบและกระบวนการในการจัดการ
การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ป่าต้นน้ำลำน้ำต่อน
ตำบลนาบัว อำเภอหนองไทย
จังหวัดพิษณุโลก

คณะผู้วิจัย

นายประจักษ์ แต่งท้าวและคณะ

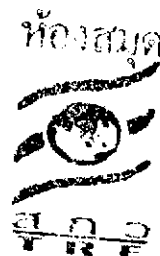
กันยายน 2547

รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นฉบับสมบูรณ์

โครงการศึกษารูปแบบและกระบวนการในการจัดการ
การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ป่าต้นน้ำลำน้ำตอน
ตำบลนาบัว อำเภอหนองไทย
จังหวัดพิษณุโลก

คณะผู้วิจัย

นายประจักษ์ แต่งท้าวและคณะ

กันยายน 2547

ข้อเสนอแนะต่อรายงานของ สกว.สำนักงานภาค

อ้างอิงหนังสือของ สกว.สำนักงานภาค ที่ นร.6810/0417/2548 ลงวันที่ 8 เมษายน 2548

1. ขอชื่นชมว่ารายงานดังกล่าวสามารถนำเสนอกระบวนการทำงานได้ค่อนข้างละเอียดในระดับหนึ่ง
2. โครงการวิจัยยังมุ่งเน้นไปที่การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในด้านวัตถุ เช่น การทำป้ายเส้นทางเดินป่าที่จอดรถ แต่ยังให้ความสำคัญในเรื่องการสร้าง ความเข้าใจร่วมกับคนในชุมชนค่อนข้างน้อย เช่น การสร้างความเข้าใจเรื่องแนวคิดในเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นต้น ซึ่งเป็นหนึ่งในเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้งานวิจัยดังกล่าวยังไม่ถึงเป้าหมายในเรื่องการท่องเที่ยว
3. รายงานมีข้อมูลการศึกษาภายในชุมชนค่อนข้างน้อย ดังนั้น จึงขอเสนอให้เพิ่มเติมข้อมูลด้านบริบทชุมชน และวิเคราะห์องค์ประกอบต่าง ๆ ในด้านการท่องเที่ยวของชุมชน ได้แก่ องค์ประกอบในด้านพื้นที่ ด้านกิจกรรม ด้านการจัดการ และด้านการมีส่วนร่วม
4. เพิ่มประวัติที่มิวิจัยไว้ในภาคผนวกท้ายเล่ม

รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นฉบับสมบูรณ์

โครงการศึกษารูปแบบและกระบวนการในการจัดการการท่องเที่ยวเชิง
อนุรักษ์ป่าต้นน้ำลำน้ำตอน ตำบลนาบัว อำเภอนครไทย
จังหวัดพิษณุโลก

คณะผู้วิจัย

1. นายประจักษ์	แดงท้าว
2. นายกล้าปวีร์	จันทร์ดี
3. นายประปักษ์	คลังทอง
4. นายหนด	แดงท้าว
5. นายประสิทธิ์	อ่อนบุญ
6. นายระวี	แจ่มโกล
7. นายปรีชา	แดงท้าว
8. นายคำตัน	จันทร์ดี
9. นายสมศักดิ์	น้อยอินทร์วงศ์
10. นายนิโรม	จินดา
11. นายประจวบ	สีใส
12. นายสมจิน	พิมพ์แดง
13. นายรัฐเทิง	วงศ์ต่อน
14. น.ส.รสสุคนธ์	จันทร์ดี
15. นางเนียมฤทธิ์	แดงท้าว
16. นางอรทัย	สุบมัว
17. นายวิโรจน์	หมวกคำ
18. นายวิจิตร	กวนอ้าง
19. นายสออัน	ติดไฮย

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สำนักงานภาค

บอกเล่าเพื่อความเข้าใจร่วมกัน

งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นกระบวนการที่คนในชุมชนได้มาร่วมคิดทบทวนสถานการณ์ ตั้งคำถาม วางแผน หาข้อมูล ทดลองทำ วิเคราะห์ สรุปผลการทำงานและหาคำตอบเพื่อปรับปรุงงานต่อไป" กล่าวคือ งานวิจัยเพื่อ ท้องถิ่นเป็นเครื่องมือหนึ่งที่เน้นการให้ "คน" ในชุมชนเข้ามาร่วมในกระบวนการวิจัย ตั้งแต่การเริ่มคิด การตั้งคำถาม การวางแผน และค้นหาคำตอบอย่างเป็นระบบ เป็นรูปธรรม โดยเรียนรู้จากการปฏิบัติการจริง (Action Research) อันทำให้ชุมชนได้เรียนรู้ สร้างผลงาน มีความเข้มแข็งในการแก้ปัญหาของตนเอง และสามารถใช้กระบวนการนี้ในการแก้ไขปัญหาอื่น ๆ ในท้องถิ่น โดยมีกระบวนการศึกษาเรียนรู้อย่างเป็นเหตุเป็นผล ดังนั้นจุดเน้นของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จึงอยู่ที่ "กระบวนการ" มากกว่า "ผลลัพธ์" เพื่อให้ชาวบ้านได้ประโยชน์จากงานวิจัยโดยตรง และให้งานวิจัยมีส่วนในการแก้ปัญหของชาวบ้าน รวมทั้งเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นจริงในชุมชน ซึ่งจะต้องอาศัย "เวที" (การประชุม เสวนา พุดคุยถกเถียง) เป็นวิธีการเพื่อให้คนในชุมชนทั้งชาวบ้าน ครู นักพัฒนา สมาชิกอบต. กรรมการสหกรณ์ ช่างราชการ หรือกลุ่มคนอื่นๆ เข้ามาร่วมหา ร่วมใช้ "ปัญญา" ในกระบวนการวิจัย

"กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น" หมายถึง การทำงานอย่างเป็นขั้นตอน เพื่อตอบ "คำถาม" หรือ "ความสงสัย" บางอย่าง ดังนั้นสิ่งสำคัญคือประเด็น "คำถาม" ต้องคมชัด โดยมีการแยกแยะประเด็นว่า ข้อสงสัยอยู่ตรงไหน มีการหา "ข้อมูล" ก่อนทำ มีการวิเคราะห์ความน่าเชื่อถือของข้อมูล มีการ "วางแผน" การทำงานบนฐานข้อมูลที่มีอยู่ และในระหว่างลงมือทำมีการ "บันทึก" มีการ "ทบทวน" ความก้าวหน้า "วิเคราะห์" ความสำเร็จและอุปสรรคอย่างสม่ำเสมอ เพื่อ "ถอด" กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นออกมาให้ชัดเจน ในที่สุดก็จะสามารถ "สรุปบทเรียน" ตอบคำถามที่ตั้งไว้แล้วอาจจะทำใหม่ให้ดีขึ้น ตลอดจนสามารถนำไปใช้เป็นบทเรียนสำหรับเรื่องอื่น ๆ หรือพื้นที่อื่น ๆ ต่อไป ซึ่งทั้งหมดนี้กระทำโดย "ผู้ที่สงสัย" ซึ่งเป็นคนในท้องถิ่นนั่นเอง ดังนั้นกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงเป็นงานวิจัยอีกแบบหนึ่งที่ไม่ยึดติดกับระเบียบแบบแผนทางวิชาการมากนัก แต่เป็นการสร้างความรู้ในตัวตนท้องถิ่น โดยคนท้องถิ่น เพื่อคนท้องถิ่น โดยมุ่งแก้ไขปัญหาด้วยการทดลองทำจริง และมีการบันทึกและวิเคราะห์อย่างเป็นระเบียบ การวิจัยแบบนี้จึงไม่ใช่เครื่องมือทางวิชาการ ไม่ใช่ของศักดิ์สิทธิ์ที่ผูกขาดอยู่กับครูบาอาจารย์ แต่เป็นเครื่องมือธรรมดาที่ชาวบ้านก็ใช้เป็น เป็นประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้

สกว.สำนักงานภาค ได้ใช้วิธีการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นตามแนวคิดและหลักการดังกล่าวมาแล้วในระยะเวลาหนึ่ง พบว่า ชาวบ้านหรือทีมวิจัยส่วนใหญ่สามารถสะท้อนการดำเนินงานด้วยการบอกเล่าได้เป็นอย่างดี ในขณะที่เดียวกันก็พบว่า การเขียนรายงาน เป็นปัญหาที่สร้างความหนักใจให้แก่นักวิจัยเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้นด้วยความตระหนักถึงสถานการณ์ปัญหาดังกล่าว สกว.สำนักงานภาค จึงได้ปรับรูปแบบการเขียนรายงานวิจัย ให้มีความยืดหยุ่น และมีความง่ายต่อการนำเสนองานออกมาใน รูปแบบที่นักวิจัยถนัด โดยไม่ยึดติดในเรื่องของภาษาและรูปแบบที่เป็นวิชาการมากเกินไป ซึ่งเป้าหมายสำคัญของรายงานวิจัยยังคงมุ่งเน้นการนำเสนอให้เห็นภาพของกระบวนการวิจัยมากกว่าผลลัพธ์ที่ได้จากการวิจัย โดยกลไกสำคัญที่จะช่วยให้นักวิจัยให้มีความสามารถเขียนรายงานที่นำเสนอกระบวนการวิจัยได้ชัดเจนยิ่งขึ้น คือ ศูนย์ประสานงานวิจัย (Node) ในพื้นที่ ซึ่งทำหน้าที่เป็นที่เลี้ยงโครงการวิจัยมาตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งจบการทำงานวิจัย ดังนั้น Node จะรับรู้พัฒนาการของโครงการวิจัยมาโดยตลอด บทบาทการวิเคราะห์เนื้อหาหรือกิจกรรมของโครงการจึงเป็นการทำงานร่วมกันระหว่าง Node และนักวิจัย ซึ่งความร่วมมือดังกล่าวได้นำมาซึ่งการถอดบทเรียนโครงการวิจัยสู่การเขียนมาเป็นรายงานวิจัยที่มีคุณค่าในที่สุด

อย่างไรก็ตาม รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นอาจไม่สมบูรณ์แบบดังเช่นรายงานวิจัยเชิงวิชาการโดยทั่วไป หากแต่ได้คำตอบและเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการวิจัย ซึ่งท่านสามารถเข้าไปค้นหา ศึกษาและเรียนรู้เพิ่มเติมได้จากพื้นที่

สกว.สำนักงานภาค

สารบัญ

	หน้า
ทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	2
พื้นที่ศึกษา	2
ผลที่คาดว่าจะได้รับ	2
ทที่ 2 ระเบียบวิธีวิจัย	3
ขั้นตอนการดำเนินงานของโครงการ	5
ขอบเขตการวิจัย	7
ทที่ 3 รูปแบบการบริหารจัดการและแผนการพัฒนากองท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์	8
ทรัพยากรการท่องเที่ยว	8
รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในพื้นที่บ้านน้ำตอน	10
แผนการพัฒนากองท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์	11
ทที่ 4 การมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์	18
(ก) รูปแบบการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม	18
การแสวงหาความร่วมมือจากคนในชุมชน	18
การหารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับชุมชน	21
ผลจากการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมจากการดำเนินงาน	46
ข้อเสนอแนะจากโครงการ	50
บทสรุป	51

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญ

ป่าชุมชนบ้านน้ำตอน ตำบลนาบัว อำเภอนครไทย เป็นป่าที่มีความสำคัญต่อคนตำบลนาบัว และคนอำเภอไทย เพราะเป็นป่าที่เป็นต้นน้ำของลำน้ำตอนและลำน้ำแควน้อยที่ไหลผ่านอำเภอ นครไทย หากสภาพป่าถูกทำลายต้นน้ำจะไม่มีน้ำไหลออกมา คนตำบลนาบัวและคนอำเภอไทย จะเหมือนกับร่างกายที่ถูกตัดเส้นเลือดใหญ่ในการส่งเลือดไปหล่อเลี้ยงร่างกาย เมื่อป่าต้นน้ำที่เป็น หัวใจหลักของตำบลนาบัวได้เริ่มถูกทำลายโดยระบบการเมืองและเศรษฐกิจของแผนพัฒนาด้าน เศรษฐกิจแห่งชาติ มีการให้สัมปทานป่ากับนายทุน ต้นไม้ใหญ่ถูกตัดโค่น ชาวบ้านเริ่มบุกรุกทำไร่ เลื่อนลอย การลักลอบตัดไม้นอกเขตสัมปทาน จากคนทั้งในชุมชนและนอกชุมชน นายทุนและ ข้าราชการที่แสวงหาผลประโยชน์จากป่า เมื่อทุกคนแสวงหาแต่ผลประโยชน์จากป่าจนตอนสภาพที่ เคยอุดมสมบูรณ์ของป่าเริ่มถูกทำลาย ป่ายังคงสภาพอยู่เพียงร้อยละ 40

ปี พ.ศ. 2510 ตามคำบอกเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้านบอกว่าเมื่อก่อนสามารถก่อไฟรอดัม หน่อไม้ที่ไปเก็บมาจากป่าโดยใช้เวลาประมาณ 10-15 นาทีพอตัดกับน้ำที่ตั้งไว้รอ แต่ในปัจจุบันใช้ เวลาครึ่งวันในการไปหาหน่อไม้มาต้มเพราะต้องไปหาไกลออกไป การเก็บดอกหญ้าที่ทำไม้กวาด สามารถหาได้จากสองข้างทาง แต่ปัจจุบันต้องไปเก็บพื้นที่รอบต่อบ้านญาติ สัตว์ป่าที่เป็นอาหารก็ หายากขึ้น ประชาชนบ้านน้ำตอนส่วนใหญ่มีฐานะยากจนวิถีชีวิตอาหารการกินต้องอาศัยป่าเป็น ผู้ให้ เมื่อทุกคนต้องการเอาผลประโยชน์จากป่ามากขึ้นกว่าเดิมทั้งคนในและนอกชุมชน จึงทำให้ สภาพป่าที่มีน้ำตกไหลตลอดปี ตั้งแต่ลาดเรือลงมาถึงลาดใหญ่ น้ำเริ่มน้อยลง การปรับเปลี่ยน ทิศทางของสายน้ำ การพังทลายของหน้าดินเมื่อมีการตัดไม้มากขึ้นเริ่มส่งผลให้เห็นอันตรายที่จะ เกิดขึ้นกับคนตำบลนาบัว

จากสภาพฝนตกหนักและมีน้ำท่วมในตำบลนาบัวเปรียบเทียบกับปี พ.ศ. 2541 กับปีพ.ศ. 2544 พบว่าปี พ.ศ. 2544 จะมีดินโคลนไหลลงมามากเนื่องจากสภาพหน้าดินถูกทำลาย หลังจากน้ำลดพบ ดินโคลนสูงประมาณ 10-15 ซม. ค้างอยู่ตามถนนบ้านช่องของประชาชน ซึ่งเป็นที่น่าตกใจเป็น อย่างมาก ซึ่งในปี พ.ศ. 2541 นั้นทางตำบลนาบัวได้เริ่มการอนุรักษ์ป่าชุมชนและการเปิดให้คนที่ สนใจเข้าศึกษาธรรมชาติ โดยใช้เส้นทางจากการขนไม้ของบริษัทสัมปทานไม้ที่ยังคงเหลือเส้นทาง อยู่เป็นทางในการศึกษาธรรมชาติและการท่องเที่ยวแต่สิ่งทีพบคือนักท่องเที่ยวที่เข้าไปเที่ยวโดยไม่ มีใครดูแลจะเป็นผู้ทำลายธรรมชาติ และฉกฉวยผลประโยชน์จาก

ป่าเป็นส่วนใหญ่ทั้งพืชและสัตว์ป่า สัตว์น้ำ กุ้ง ปลา ปูผาถูกทำลายด้วยการวางยา การใช้ ไฟฟ้า การระเบิดปลา การลักลอบตัดไม้ของประชาชนทั้งในหมู่บ้านและนอกหมู่บ้าน จึงทำให้เกิด

เป็นกลุ่มที่สนใจในการที่จะอนุรักษ์สภาพป่าให้คงอยู่ในสภาพปัจจุบันและใช้เวลาดูแลรักษาให้ป่า
คืนสภาพด้วยตัวเองและให้ประชาชนที่ดูแลป่ามีรายได้จากการดูแลร่วมด้วย เพราะมีฐานะยากจน
เมื่อมีรายได้จะได้ไม่ทำลายป่าที่เป็นแหล่งชุมทรัพย์ของตนเอง

จากสภาพปัญหาทั้งหมดที่กล่าวมาตอนต้น คนในชุมชนบ้านน้ำดอนเริ่มเกิดจิตสำนึกที่
อยากจะทำอนุรักษ์ทรัพยากรเหล่านี้ไว้ จึงได้นำปัญหามาปรึกษากับผู้นำชุมชนโดยแกนนำในการ
อนุรักษ์จะเป็นเยาวชนและกรรมการหมู่บ้านร่วมกัน เมื่อได้ข้อสรุปจากการพูดคุยพบว่าจะมีการ
เปิดให้มีการท่องเที่ยวโดยชาวบ้านเป็นผู้ดูแลและหารูปแบบและกระบวนการบริหารจัดการการ
ท่องเที่ยวด้วยตนเอง เพื่อนำมาวางแผนการพัฒนาเป็นธุรกิจของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวให้
สอดคล้องกับวิถีชีวิตและการอยู่ร่วมกันกับป่าในฐานะผู้ดูแลไม่ใช่ผู้ทำลายอีกต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษารูปแบบการบริหารจัดการและแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่
เหมาะสมและสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน
2. เพื่อสร้างกระบวนการในการให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิง
อนุรักษ์
3. เพื่อจัดทำแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ลำน้ำดอน

พื้นที่ศึกษา

หมู่บ้านน้ำดอน ตำบลนาบัว อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. มีรูปแบบและกระบวนการในการจัดการบริหารการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านน้ำดอนที่
เหมาะสม สอดคล้องกับวิถีชีวิตและเป็นความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง
2. มีข้อมูลและแผนการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านน้ำดอน
3. แผนการจัดการและดูแลบริหารการท่องเที่ยวเป็นของชาวบ้าน เพื่อชาวบ้าน โดยชาวบ้าน

บทที่ 2

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ ใช้การวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory research) เป็นการวิจัยที่มุ่งเน้นบทบาทสำคัญอยู่ที่ชาวบ้านเป็นนักวิจัย และผู้ร่วมกระบวนการในการวิจัย เป็นการเปิดโอกาสให้ชาวบ้านคิดค้นโจทย์และปัญหาในการวิจัย วางแผนในการวิจัย กำหนดวัตถุประสงค์ การรวบรวม ข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล การค้นหาทางเลือกในการจัดการท่องเที่ยวให้มีความชัดเจน ซึ่งการวิจัยแบบนี้ มุ่งเน้นให้ชาวบ้านเกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน หาทางออกในการแก้ปัญหาด้วยตัวเอง ทดลองวิธีการแก้ปัญหาพร้อมกัน และร่วมกันตรวจสอบการดำเนินงานต่าง ๆ ด้วยกัน การวิจัยในลักษณะที่ว่าเป็นคือ งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ที่มุ่งหวังและตั้งใจที่จะให้สังคม มุ่งไปสู่ “สร้างสรรค์ปัญญาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น” ซึ่งมีขั้นตอนของการวิจัยดังนี้

1. เวทีอบรมวิธีการสำรวจ และการเก็บข้อมูล

1.1 กระบวนการเตรียมทีมวิจัย

- เพื่อเตรียมความพร้อมนักวิจัย
- อบรมวิธีการสำรวจ
- อบรมการเก็บข้อมูล
- นำวิธีการที่ได้รับการอบรมมาเป็น แนวทางการสำรวจและแนวทางการจัดเก็บข้อมูล

1.2 ข้อมูลความรู้ที่ได้รับ

- เกิดเป้าหมายที่เด่นชัด
- ได้แนวทางการสำรวจและการเก็บข้อมูล

2. สำรวจแหล่งท่องเที่ยว

2.1 กระบวนการสำรวจแหล่งท่องเที่ยว

- เดินสำรวจแหล่งท่องเที่ยวโดยการเดินป่าใช้เวลา 1 คืน 2 วัน
- เก็บข้อมูลการสำรวจแหล่งท่องเที่ยวทั้งในมิติเชิงประวัติศาสตร์ และเชิงกายภาพ และบันทึกภาพ
- ศึกษาเส้นทางท่องเที่ยว
- จัดเวทีหลังสำรวจ

2.2 ข้อมูลความรู้ที่ได้รับ

- ทราบถึงเส้นทางการท่องเที่ยวลำนํ้าดอน
- สักยภาพของพื้นที่ที่เป็นทุนต่อการท่องเที่ยว

3. ศึกษาดูงาน

3.1 กระบวนการศึกษาดูงาน

- เดินทางไปศึกษาดูงานวิถีชีวิตของชาวบ้านแม่กำปอง หมู่ 3 ตำบลห้วยแก้ว กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่
- ศึกษาแนวความคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเศรษฐกิจหมู่บ้าน

3.2 ข้อมูลความรู้ที่ได้รับ

- ทราบแนวความคิดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของพื้นที่อื่นนอกชุมชน เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่
- ได้ร่างแผนรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนนํ้าดอน
- ได้รับรู้การแก้ปัญหาของแหล่งท่องเที่ยวที่สำเร็จแล้ว

4. เวทีถอดบทเรียน จัดทำแผน

4.1 กระบวนการที่ทำให้เกิดการเรียนรู้

- ผู้เข้าร่วม 20 คนมาวิเคราะห์และสรุปผลการศึกษาดูงานร่วมกัน
- วิทยากร + ทีมงานที่มาจากเชียงใหม่ 7 คน + ทีมวิจัยชาวบ้าน 10 คน ร่วมกันกันทำแผนที่และแผนการท่องเที่ยวป่าต้นนํ้าลำนํ้าดอน

4.2 ข้อมูลความรู้ที่ได้

- ได้บทสรุปของการถอดบทเรียนการท่องเที่ยว 3 ประเด็น ดังนี้
 - สภาพปัญหาในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน
 - ข้อดีทางกายภาพและชีวภาพของแหล่งท่องเที่ยว
 - ข้อเสนอแนะในการจัดการการท่องเที่ยว

ได้รูปแบบและแผนที่การท่องเที่ยวของชุมชนที่ทำการวางแผนร่วมกัน

ขั้นตอนการดำเนินงานของโครงการ

ชื่อกิจกรรม	วัตถุประสงค์	เครื่องมือ/วิธีการ	ผู้เข้าร่วม กิจกรรม	ระยะเวลา วัน/เดือน/ปี	ผู้รับผิดชอบ	ผลที่จะได้รับ
1. อบรมวิธีการสำรวจ และการเก็บข้อมูล	- เพื่อเตรียมความพร้อมนักวิจัย - เพื่อให้ทีมวิจัยมีแนวทางเดียวกันใน การสำรวจและเก็บข้อมูล	- อบรมวิธีการสำรวจ - อบรมการเก็บข้อมูล	- ทีมวิจัย - ผู้นำชุมชน - นักวิชาการ	2 วัน เดือนแรก	นายประจักษ์ แดงท้าว	- แนวทางการสำรวจ - แนวทางการจัดเก็บข้อมูล
2. การสำรวจแหล่ง ท่องเที่ยว	- เพื่อสำรวจแหล่งท่องเที่ยวทั้งในมิติ เชิงประวัติศาสตร์ และเชิงกายภาพ - เพื่อศึกษาเส้นทางการท่องเที่ยว	- เดินสำรวจแหล่ง ท่องเที่ยวโดยการเดิน ป่าใช้เวลา 1 คืน 2 วัน - เก็บข้อมูลแหล่ง ท่องเที่ยว ถ่ายภาพ - จัดเวทีหลังสำรวจ	- ทีมวิจัย - ผู้นำชุมชน - นักภูมิทัศน์ - ช่างภาพ	2 วัน เดือนแรก	นายประจักษ์ แดงท้าว	- ได้เส้นทางการท่องเที่ยว ตอน - ศักยภาพของพื้นที่ที่เป็นทุนต่อ การท่องเที่ยว - ข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ และ บริบทชุมชน - ปัจจัยเสริมด้านการท่องเที่ยวเชิง กายภาพ
3. การศึกษาดูงาน	- เตรียมความพร้อมนักวิจัย - ศึกษาการจัดการท่องเที่ยวเชิง อนุรักษ์	- การศึกษาดูงาน	- ทีมวิจัย - ผู้นำชุมชน - ชาวบ้าน	3 วัน เดือนที่ 2	นายประจักษ์ แดงท้าว นายกัลป์วีร์ จันทร์ดี	- แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิง อนุรักษ์

ชื่อกิจกรรม	วัตถุประสงค์	เครื่องมือ/วิธีการ	ผู้เข้าร่วม กิจกรรม	ระยะเวลา วัน/เดือน/ปี	ผู้รับผิดชอบ	ผลที่จะได้รับ
4. เวทีถอดบทเรียนเพื่อ จัดทำแผนการท่องเที่ยวโดย ชุมชน	- เพื่อทำแผนการท่องเที่ยวโดย ชุมชน	- จัดเวทีถอดบทเรียน โดยนำข้อมูลใน กิจกรรมที่ 1-3 มา วางแผน	- ทีมวิจัย - ผู้นำชุมชน	1 วัน เดือนที่ 3	นายประจักษ์ แดงท้าว นายกัลป์วีร์ จันทร์ดี	- แผนการจัดการการท่องเที่ยว
5. จัดทำรายงานสรุป	- เพื่อจัดทำรายงานสรุปส่ง สกว.ภาค	- เวทีนักวิจัย - รวบรวมข้อมูล เอกสาร จัดทำเป็นรูปเล่ม	- ทีมวิจัย	1 เดือน เดือนที่ 4	นายประจักษ์ แดงท้าว นายกัลป์วีร์ จันทร์ดี	- รายงานสรุปการศึกษาหา รูปแบบและกระบวนการใน การจัดการการท่องเที่ยวเชิง อนุรักษ์ ป่าต้นน้ำลำธารตอน คาบสมุทรมอญ อำเภอหนองคาย จังหวัดบึงกาฬ

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้มีเป้าหมายครอบคลุมแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ วัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่น่าสนใจของชุมชน ทั้งในเรื่องสถานที่ เช่น ป่า เขา ลำธาร น้ำตก ถ้ำต่าง ๆ และเหตุการณ์ เช่น ประเพณีพิธีกรรมในพื้นที่บ้านน้ำตอน ตำบลนาบัว อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก

บทที่ 3

รูปแบบการบริหารจัดการและแผนการพัฒนากองท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

วัตถุประสงค์ของโครงการข้อที่ 1 คือ เพื่อศึกษารูปแบบการบริหารจัดการและแผนการท่องเที่ยวงานอนุรักษ์ที่เหมาะสมและสอดคล้องกับชีวิตของชุมชน ผลที่เกิดขึ้นดังนี้

พัฒนาการของการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยชุมชนบ้านน้ำตอน ในช่วงก่อนเริ่มโครงการวิจัย ปัญหาการจัดการท่องเที่ยว เป็นการพัฒนาเรื่องการท่องเที่ยวเป็นครั้งแรก ไม่มีรูปแบบที่ชัดเจน ไม่มีกรอบทิศทางในการพัฒนาด้านต่าง ๆ ไม่มีกระบวนการมีส่วนร่วมของชาวบ้านที่ชัดเจนพอ จึงทำให้ทางทีมวิจัยต้องรับหา ค้นคว้า ศึกษาจากที่ต่าง ๆ เพื่อให้ได้รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับท้องถิ่น โดยการนำตัวแทนชาวบ้านดูงานนอกสถานที่ เพื่อเพิ่มพูนประสบการณ์และนำความรู้มาพัฒนากลุ่มของตนเองต่อไป โดยไปดูงานของชุมชนแม่กำปอง จังหวัดเชียงใหม่ ที่เน้นกระบวนการจัดการโดยชาวบ้าน

1. ทรัพยากรการท่องเที่ยว

จากการออกเดินทางสำรวจแหล่งท่องเที่ยวและเส้นทางท่องเที่ยวของทีมวิจัยชาวบ้านจำนวน 19 คน โดยมีทีมติดตามจากศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จังหวัดพิษณุโลก คณะอาจารย์และนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยนเรศวรเดินทางร่วมสำรวจด้วยสำรวจ ภายในพื้นที่ป่าต้นน้ำลำน้ำตอนมีทรัพยากรธรรมชาติที่น่าสนใจสามารถพัฒนามาเป็นสิ่งที่ดึงดูดใจนักท่องเที่ยวหลายประการด้วยกัน ทั้งแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ สังคม วัฒนธรรม วิถีชีวิตและประเพณี จากการสำรวจพบว่ามียุทธศาสตร์ที่มีศักยภาพที่จะเป็นแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่บ้านน้ำตอนประมาณ 9 รายการ ดังนี้

(ก) ทรัพยากรทางธรรมชาติที่เหมาะสมจะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว

แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่น่าสนใจ และมีศักยภาพต่อการส่งเสริมเป็นแหล่งท่องเที่ยวหลักได้ ถ้าได้รับการพัฒนา/ปรับปรุง มี 7 แห่ง ประกอบด้วย

1.1) บ่อเกลือ เป็นบ่อน้ำมีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 1 เมตร ลึกประมาณ 3 เมตรเป็นบ่อที่มีน้ำเค็มผุดขึ้นมาจากดิน ในสมัยก่อนชาวบ้านสังเกตจากการที่มีคราบเกลือเกาะอยู่รอบบ่อ จึงทดลองนำน้ำไปต้มจนแห้งเป็นเกลือ ในปัจจุบันมีทรายทับถมอยู่เพราะไม่ได้มีคนเข้าไปใช้ประโยชน์

1.2) น้ำตกวังครูเฒ่า เป็นน้ำตกที่แรกที่จะพบในการล่องลำน้ำตอน มีการเล่าต่อกันมานานมาแล้วมีครูที่สอนเด็กในหมู่บ้าน มีชื่อว่าครูเฒ่า ได้ใช้น้ำตกนี้เป็นที่พักผ่อนเป็นประจำในยามว่าง จนเมื่อครูท่านนี้ได้เสียชีวิตไปแล้ว ชาวบ้านในแถบนั้นจึงเรียกติดปากว่า “ น้ำตกวังครูเฒ่า ” เป็นน้ำตกขนาดเล็กที่มีน้ำไหลจากลานหน้าผา ลงสู่สระน้ำด้านล่าง มีความกว้างประมาณ 8 เมตร ยาว 150 เมตร ลึก 4 เมตร บริเวณโดยรอบจะเป็นหน่พญาราย มีหาดทรายสวยงามมาก

1.3) ตาดต่ำ เป็นหน้าผาขนาดเล็กไม่สูงมากนัก สามารถเล่นน้ำตกได้ น้ำจะไหลจากตาดลงสู่สระน้ำด้านล่าง มีความกว้างประมาณ 8 เมตร ยาว 100 เมตร ลึก 1-2 เมตร ผังหนึ่งจะมีลักษณะเป็นหินที่มีต้นไม้ขึ้นแซมและอีกฝั่งหนึ่งเป็นหาดหินทราย

1.4) ตาดคิหมิ ห่างจากตาดต่ำประมาณ 200 เมตร มีลักษณะเป็นหน้าผาสูง 2 ชั้น ข้างหน้าผาจะมีถ้ำขนาดเล็ก ซึ่งมีเรื่องเล่าต่อกันมาว่า มีนายพรานรุ่นเก่าเข้าไปล่าหมีในป่า แล้วลืมหมีไว้ในถ้ำชาวบ้านจึงเรียกถ้ำนี้ว่า “ ถ้ำคิหมิ ” รอบสระน้ำจะเป็นหาดทรายทั้งหมด มีความกว้างประมาณ 10 เมตร ยาว 7 – 8 เมตร

1.5) ตาดใหญ่ เป็นหน้าผาที่มีขนาดสูงใหญ่มาก และมีน้ำตกไหลลงสู่สระน้ำขนาดใหญ่ด้านล่าง มีความกว้างประมาณ 50 เมตร ยาว 10 เมตร ลึก 4 เมตร มีต้นไม้ล้อมรอบ ด้านบนหน้าผาเป็นลานหินบริเวณกว้างมาก

1.6) น้ำตกท้ายเรือ เป็นหน้าผาสูงมีน้ำไหลลงมาจากหน้าผาลงสู่สระด้านล่างมีความกว้างประมาณ 10 เมตร ทั้งสองฝั่งจะมีหินที่มีลักษณะคล้ายเรือ มีหินงอก หินย้อยและในช่วงเดือนเมษายนจะมีรังผึ้งมาสร้างรังตามหินทั้งสองฝั่ง นอกจากนี้ยังมีถ้ำขนาดใหญ่ที่สามารถจุคนได้ประมาณ 200 คน และมีค้างคาวอาศัยอยู่ในถ้ำนี้ด้วย

1.7) น้ำตกวังหลุม เป็นแหล่งท่องเที่ยวแหล่งสุดท้ายของลำน้ำตอน มีหน้าผาสูงประมาณ 200 เมตรและน้ำจะไหลลงมาที่เดียวจนทำให้สระน้ำเป็นหลุมลึก 10 เมตร ทั้งสองฝั่งข้างจะมีหินงอกหินย้อยตลอดทางจากตาดท้ายเรือ

(ข) ทรัพยากรทางประวัติศาสตร์ ประเพณี วัฒนธรรมและวิถีชีวิต

แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ สถานที่ทางประวัติศาสตร์ในบ้านน้ำตอน ซึ่งจัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ และสามารถส่งเสริมการท่องเที่ยวได้ มีดังนี้

2.1) ปูลวงนครชุม เป็นศาลเจ้าที่ตั้งอยู่ริมถนนสายนครไทย – นาเมือง เป็นศาลหลวงปู่ที่ศักดิ์สิทธิ์มากตั้งอยู่ก่อนที่จะขึ้นเขานครชุม สร้างขึ้นเพื่อเป็นที่ระลึกถึงคนเฒ่าคนแก่ของหมู่บ้านที่ชาวบ้านให้ความนับถือ

2.2) การแสดงวัฒนธรรมประเพณี ทั้งอาหารการกินพื้นบ้าน การแต่งกายแบบชาวบ้าน การแสดงวัตถุโบราณวัฒนธรรมประเพณีและวิถีชีวิตของชาวบ้านในหมู่บ้านน้ำตอนที่มีเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่นมีความสัมพันธ์กับการอนุรักษ์ น่าสนใจและมีศักยภาพพอที่จะส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงชิงได้มีดังนี้

2.3) วิถีชีวิต ที่โดดเด่นและเป็นเอกลักษณ์ของชาวบ้านน้ำตอน คือ การเก็บ/หาของป่า โดยเฉพาะการเก็บหาหน่อไม้เป็นลักษณะของวิถีชีวิต ที่สัมพันธ์กับการอนุรักษ์ป่า น่าสนใจ ศึกษาเรียนรู้ พัฒนา และเผยแพร่

๒. รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในพื้นที่บ้านน้ำตอน

ในการดำเนินการวิจัยของทีมวิจัยในชุมชนบ้านน้ำตอน พบว่าในชุมชนมีสถานที่ท่องเที่ยว หรือกิจกรรมท่องเที่ยวในหมู่บ้านหลากหลายมาก ผลจากการที่ทีมวิจัยร่วมกันปฏิบัติและพัฒนาพร้อมกับการร่วมทดลองสำรวจแหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่ในท้องถิ่น มีชาวบ้านที่สนใจอยู่บางส่วน โดยเฉพาะการให้ความสำคัญของผู้ใหญ่บ้านที่จะพัฒนาพื้นที่ป่าต้นน้ำลำน้ำตอนให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการให้บริการอาหาร และที่พักให้กับนักท่องเที่ยว ผลจากการประชุมวางแผนการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ป่าลำน้ำตอน ทีมวิจัยคิดว่าการทำแหล่งท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์ป่าต้นน้ำลำธาร ชาวบ้านจะต้องร่วมมือกันดูแลรักษาสถานที่และป่า ร่วมมือกันบริหารจัดการและอำนวยความสะดวกให้นักท่องเที่ยว เพื่อให้นักท่องเที่ยวประทับใจ ซึ่งรูปแบบหรือโปรแกรมการท่องเที่ยว 2 รูปแบบ ดังนี้

(ก) แบบเข้าไปเย็นกลับ

8.00 น.	ถึงหมู่บ้านน้ำตอน
8.00 น. - 8.30 น.	ต้อนรับพร้อมชี้แจงกฎระเบียบวิธีการท่องเที่ยว
8.30 น. - 8.45 น.	จุดเริ่มต้นเส้นทางเดินป่า
8.45 น. - 12.00 น.	ถึงศาลาใหญ่ ผ่าน - ไปงกระท้าว - ตาควังอุเฒ่ - ตาคต้า - ตาคคี่หมี่
12.00 น. - 13.00 น.	รับประทานอาหารที่ศาลาใหญ่
13.00 น. - 14.30 น.	พักผ่อนเล่นน้ำตามอัธยาศัย
14.30 น. - 15.30 น.	เดินทางกลับหมู่บ้าน

(ข) แบบโฮมสเตย์ (พักในหมู่บ้าน)

1. ต้อนรับ
2. เข้าที่พัก
3. กินข้าวเที่ยง
4. เดินชมหมู่บ้านตามอัธยาศัย
5. กลับที่พักเพื่อรับประทานอาหารเย็น
 - บายศรีสู่ขวัญ
 - ผูกข้อต่อแขน

- คนตรีพื้นเมือง

- เล่าประวัติของหมู่บ้าน

6. กลับที่พัก

7. โปรแกรมวันต่อมา

8.00 น.	ถึงหมู่บ้านน้ำตอน
8.00 น. - 8.30 น.	ต้อนรับพร้อมชี้แจงกฎระเบียบวิธีการท่องเที่ยว
8.30 น. - 8.45 น.	จุดเริ่มต้นเส้นทางเดินป่า
8.45 น. - 12.00 น.	ถึงศาลใหญ่ผ่าน ไปงกระท้าว ศาลวังคูเข็ม ศาลคำ ศาลดีหมี่
12.00 น. - 13.00 น.	รับประทานอาหารที่ศาลใหญ่
13.00 น. - 14.30 น.	พักผ่อนเล่นน้ำตามอัธยาศัย
14.30 น. - 15.30 น.	เดินทางกลับหมู่บ้าน

(3) แผนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

จากการลงไปสำรวจพื้นที่ พบว่า พื้นที่ป่าต้นน้ำลำน้ำตอนของหมู่บ้านมีความสวยงาม มีความเหมาะสมในการพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยว หลังจากนั้นทีมวิจัยได้คุยกันถึงการดำเนินการพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งชาวบ้านเห็นด้วย จึงดำเนินงานในขั้นตอนการรวบรวมสมาชิก และการหารูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ต่อไป ผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้น คือ เกิดการรวมกลุ่มของชาวบ้านในชุมชน ที่สนใจเรื่องท่องเที่ยวและเกิดแนวคิดในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชนขึ้นโดยที่ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากร ทำให้ชาวบ้านได้เรียนรู้ปัญหาซึ่งกันและกัน เกิดวิธีการจัดการกับปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้น และเกิดการพัฒนาคุณภาพผู้ให้บริการมากขึ้น เป็นการพัฒนาแผนการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนบ้านน้ำตอน ในพื้นที่ตำบลนาบัว อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก จึงทำการวางแผนและนำแผนการท่องเที่ยวที่ได้ไปศึกษาดูงานมาบูรณาการ เกิดเป็นแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนบ้านน้ำตอนขึ้นดังนี้

3.1 แผนกิจกรรมการท่องเที่ยว

กิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่บ้านน้ำตอน มีทั้งกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ประกอบด้วย การเดินป่าศึกษาธรรมชาติ ชมถ้ำ ดูนกและศึกษา ธรรมชาติ และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้แก่ เล่นน้ำตก ถ่ายรูป พักผ่อน รับประทานอาหาร การพักผ่อน ศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชน การละเล่นพื้นบ้านและวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่นอื่น ๆ ซึ่งมีรูปแบบการท่องเที่ยวเป็น 2 รูปแบบ คือ 1)แบบเข้าไปเย็นกลับ 2)แบบโฮมสเตย์ ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

3.2 แผนประชาสัมพันธ์

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	วิธีการ	ผู้ร่วม	ระยะเวลา	ผลที่คาดว่าจะได้รับ
1. ทำแผนพับ	- เพื่อให้พนักงานท่องเที่ยวได้ทราบถึงรายละเอียดของสถานที่ท่องเที่ยว	- ว่าง้างในการจัดทำ - นำไปแจก ณ สถานที่ท่องเที่ยว	ชาวบ้านและคณะกรรมการ	3 วัน	- พนักงานท่องเที่ยวได้รู้จักสถานที่ท่องเที่ยวโดยละเอียด
2. จัดทำป้ายประกาศแนะนำสถานที่ท่องเที่ยว ตามพื้นที่ชุมชนที่สำคัญ เช่น ตลาด	- เพื่อให้ผู้อื่นได้รู้ว่ามีสถานที่ท่องเที่ยวแห่งใหม่	- จัดทำขึ้นเองโดยคณะกรรมการ	ชาวบ้านและคณะกรรมการ	1 วัน	- ทำให้พนักงานท่องเที่ยวได้รู้จักสถานที่ท่องเที่ยวแห่งใหม่
3. สถานีวิทยุกระจายเสียง	- เพื่อให้เป็นการเผยแพร่ข่าวสารเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยวให้รู้โดยทั่วถึง	- เป็นการประชาสัมพันธ์โดยการใช้อีเมลวิทยุกระจายเสียง	คณะกรรมการและไกด์	ไม่มีกำหนด	- เพื่อให้ประชาชนได้รู้จักแหล่งท่องเที่ยวในวงกว้างขึ้น ซึ่งอาจจะครอบคลุมทั้งจังหวัด

3.3 แผนการบริหารจัดการ การเงิน

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	วิธีการ	ผู้ร่วม	ระยะเวลา	ผลที่คาดว่าจะได้รับ
1. ค่าธรรมเนียม	- นำค่าธรรมเนียมไปบำรุงรักษาแหล่งท่องเที่ยว - เป็นรายได้ให้กับชุมชน	- 10% เข้าหมู่บ้าน - 30% ให้คณะกรรมการ - ค่าธรรมเนียม 5 บาท/คน	คณะกรรมการ	ไม่มีกำหนด	- ค่าธรรมเนียมผู้เข้าไปเที่ยวคนละ 5 บาท
2. ค่าจอดรถ	- ดูแลความปลอดภัย - เพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อย - ลดอุบัติเหตุ	- จัดสรรผลประโยชน์	คณะกรรมการ	ไม่มีกำหนด	- ค่าจอดรถยนต์ 10 บาท/คัน - ค่าจอดรถมอเตอร์ไซด์

3.4 แผนการเตรียมคนในหมู่บ้าน

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	วิธีการ	ผู้ร่วม	ระยะเวลา	ผลที่คาดว่าจะได้รับ
1. ทำความเข้าใจชุมชน	- เพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วม - เพื่อให้ชุมชนเข้าใจ - เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาตามมา	- จัดประชุมหมู่บ้าน - นำเสนอวิธีการจัดการการท่องเที่ยวของหมู่บ้าน	ชาวบ้าน	ทุกเดือนๆ ละ 1 วัน ในการประชุมผู้ใหญ่บ้าน	- ชุมชนได้ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยว - ช่วยกันรักษาแหล่งท่องเที่ยว
2. จัดประชุมหมู่บ้าน เลือกคณะกรรมการท่องเที่ยวหมู่บ้าน	- เพื่อคัดเลือกกรรมการหมู่บ้าน	- จัดประชุมหมู่บ้าน - ให้ชาวบ้านคัดเลือกโดยการเสนอชื่อ	ชาวบ้าน	1 วัน	- ได้คณะกรรมการ 10-15 คน
3. อบรมคนของเราให้เป็นไกด์	- เพื่อให้คนมีความรู้ และเป็นแนวเดียวกัน - เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวได้ความรู้ในหมู่บ้าน - เพื่อที่จะมีคนบรรยายให้นักท่องเที่ยวได้รู้เกี่ยวกับบ้านเราเป็นอย่างดี	- เตรียมสถานที่อบรม - คนในหมู่บ้านมาอบรม - จัดเวทีอบรม	- วิทยากรเรื่องความปลอดภัย - วิทยากรสอนการฝึกพูด	3 วัน	- ได้ไกด์ของหมู่บ้าน 10-15 คน

3.5 แผนเตรียมนักท่องเที่ยว

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	วิธีการ	ผู้ร่วม	ระยะเวลา	ผลที่คาดว่าจะได้รับ
1. ดือนรับนักท่องเที่ยว และทำความเข้าใจกับ นักท่องเที่ยว	- เพื่อสร้างความประทับใจ - เพื่อทำความเข้าใจกับ นักท่องเที่ยวในด้านความ ปลอดภัย กฎระเบียบของ หมู่บ้านที่ต้องปฏิบัติ	- พูดต้อนรับและทำความ เข้าใจ	- นักท่องเที่ยว - ไกด์ - คณะกรรมการ	ไม่มีกำหนด	
2. พานักท่องเที่ยวชม หมู่บ้านตามรูปแบบ - เข้าไปเป็นกลับ - โฮมสเตย์	- เพื่อพานักท่องเที่ยวไปเที่ยว ชมศึกษาประวัติศาสตร์บ้านดู สถานที่ท่องเที่ยว, สัมผัส บรรยากาศภายในหมู่บ้าน	ให้ไกด์หมู่บ้านนำเที่ยว	- ไกด์ - นักท่องเที่ยว	ไม่มีกำหนด	- สร้างรายได้ให้กับ ชุมชน - อยากรู้แหล่งท่องเที่ยว ของหมู่บ้าน
3. เก็บข้อมูลจาก นักท่องเที่ยว	- เพื่อจะนำข้อมูลของ นักท่องเที่ยวมาใช้ในการ ปรับปรุงและแก้ไขปัญหาการ ท่องเที่ยว	- ตามนักท่องเที่ยว	- ไกด์	ไม่มีกำหนด	- ได้ข้อมูลที่จะนำไป แก้ไขปรับปรุง

3.6 แผนสถานที่

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	วิธีการ	ผู้ร่วม	ระยะเวลา	ผลที่คาดว่าจะได้รับ
1. เตรียมเส้นทางเดิน	- เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวเดินทางตามเส้นทางที่กำหนด - เพื่อความสะดวกของนักท่องเที่ยว - เพื่อความปลอดภัย	- สร้างเส้นทางการท่องเที่ยว 1. สะพาน 2. ถ่างหญ้าให้เป็นทางเดิน 3. สร้างรั้วขึ้นบันได	- ชาวบ้าน - คณะกรรมการการท่องเที่ยว	7 วัน	- ได้เส้นทางการท่องเที่ยวที่ปลอดภัยและสะดวก
2. เตรียมป้ายบอกลักษณะของพื้นที่	- เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวทราบจุดสถานที่ท่องเที่ยว - ป้องกันนักท่องเที่ยวหลงทาง - แจ้งเตือนนักท่องเที่ยวถึงจุดอันตราย	- ทำป้ายบอกเส้นทาง - ป้ายบอกสถานที่ท่องเที่ยว - ป้ายบอกจุดอันตราย	- ชาวบ้าน - คณะกรรมการการท่องเที่ยว	9 วัน	- ได้ป้ายบอกสถานที่ท่องเที่ยว - ได้ป้ายบอกเส้นทางเดินที่นักท่องเที่ยวได้ - ได้ป้ายบอกถึงจุดอันตราย

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	วิธีการ	ผู้ร่วม	ระยะเวลา	ผลที่คาดว่าจะได้รับ
3. สถานที่เก็บรด	- เพื่อเก็บรดให้เป็นที่เรียบร้อย - เพื่อความปลอดภัย	- สร้างลานจอดรถไว้บริเวณสถานปฏิบัติ ธรรม - จัดผู้ดูแลรักษาความปลอดภัย - เก็บค่าจอดรถ	- ชาวบ้าน - คณะกรรมการการท่องเที่ยว	3 วัน	- ได้ลานจอดรถ - ได้รับความปลอดภัย
4. เตรียมที่พักนักท่องเที่ยว (ศาลา)	- เตรียมไว้ต้อนรับนักท่องเที่ยว - เตรียมไว้ให้นักท่องเที่ยวพักผ่อน	- สร้างศาลาพักไว้ที่ติด ด้านข้างใหญ่	- คณะกรรมการการท่องเที่ยว - ชาวบ้าน	4 วัน	- ได้ศาลาพักผ่อน
5. ปรับปรุงสถานที่	- เพื่อซ่อมแซมปรับปรุงสถานที่ชำรุด	- ตรวจสอบสถานที่พบว่าชำรุดก็ดำเนินการซ่อมแซม	- คณะกรรมการการท่องเที่ยว - ชาวบ้าน	2 วัน	- สถานที่ท่องเที่ยวจะคงสภาพดีขึ้นพร้อมรับรองนักท่องเที่ยว

บทที่ 4

การมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

การศึกษาของโครงการวิจัยเรื่อง การศึกษารูปแบบและกระบวนการในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ป่าลำน้ำตอน ตำบลนาบัว อำเภอนครไทยจังหวัดพิษณุโลก โดยนายประจักษ์ แดงท้าวและคณะ เป็นการศึกษาเพื่อ (1) เพื่อศึกษารูปแบบการบริหารจัดการและแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เหมาะสมและสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน (2) เพื่อสร้างกระบวนการในการให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (3) เพื่อจัดทำแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ลำน้ำตอน ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้ได้ใช้กระบวนการการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เกิดจากการร่วมมือของทีมนักวิจัยชาวบ้านซึ่งมีทั้ง ผู้นำหมู่บ้านทั้งแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยร่วมกันทำงานตั้งแต่ การตั้งคำถามวิจัย การวางแผนงานวิจัย การปฏิบัติการวิจัย และการสรุปผลการวิจัย โดยกระบวนการเรียนรู้เริ่มจากการตั้งคำถามร่วมกัน แสวงหาคำตอบ เพื่อตอบคำถามตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ วิธีการดำเนินงานการมาร่วมกันระดมแนวคิด ความต้องการ ตลอดจนจัดทำแผนการพัฒนาการท่องเที่ยว ทั้งหมดเริ่มต้นจากชาวบ้านโดยผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนการศึกษา โดยอาศัยรูปแบบการจัดเวทีพูดคุย เน้นการนำเสนอทั้งรูปแบบกิจกรรม วิธีการต่างๆที่นำมาใช้และเนื้อหาที่ได้จากการทำกิจกรรม โดยมีกิจกรรมที่หลากหลายซึ่งจะนำเสนอต่อไปนี้

(ก) รูปแบบการมีส่วนร่วมในกิจกรรม (ปฏิบัติการ) ในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

กระบวนการที่ 1 การแสวงหาความร่วมมือของคนในชุมชนเพื่อเป็นทีมวิจัยและรวมแนวความคิดในเรื่องการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

- 1.1 กิจกรรมที่ 1 การเตรียมความพร้อมนักวิจัยและการทำความเข้าใจเกี่ยวกับการทำวิจัยในโครงการศึกษารูปแบบและกระบวนการในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ป่าลำน้ำตอน

เวทีนี้จัดขึ้นเมื่อวันที่ 21 มีนาคม 2546 สถานที่ ณ ที่ทำการผู้ใหญ่บ้านน้ำตอน ตำบลนาบัว อำเภอนครไทย ผู้เข้าร่วมเป็นชาวบ้านในหมู่บ้านน้ำตอน หมอนามย์ตำบลนาบัว และทีมวิจัย

การจัดเวทีเตรียมความพร้อมทีมวิจัยและอบรมการสำรวจ การเก็บข้อมูลนี้ เป็นกิจกรรมหนึ่งของโครงการวิจัย โดยมีนายประจักษ์ แดงท้าว เป็นหัวหน้าโครงการ ซึ่งทีมวิจัยได้เข้าร่วมในเวทีและใช้เวทีนี้เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลเบื้องต้นก่อนที่จะเริ่มดำเนินงานของโครงการสร้างความเข้าใจและได้กำหนดแผนงานของโครงการ

กระบวนการที่ใช้คือการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ให้วิทยากรซึ่งเป็นหมอนามัยเข้ามาช่วยในการดำเนินการชวนคิดชวนคุยระดมความคิด สำหรับผลการดำเนินงานนั้นทำให้ทราบแนวทางในการดำเนินงานและทราบถึงเป้าหมายที่สำคัญของการทำโครงการนี้ ดังนี้

เป้าหมายและเหตุผลที่สำคัญของการทำโครงการ คือ

สมัยก่อนป่าแถบนี้อุดมสมบูรณ์มาก มีน้ำใส สัตว์ป่าเยอะแยะซึ่งปัจจุบันป่าถูกทำลายลงไปมากมาย สัตว์ป่าที่เคยมีชุกชุมได้ลดน้อยลงไปมากมายอย่างน่าใจหาย ดังนั้นชาวบ้านต้องเข้ามามีบทบาทในการอนุรักษ์ป่า จะรอให้รัฐเข้ามาดูแลคงยาก เพราะรัฐไม่ได้อยู่ในพื้นที่อย่างชาวบ้าน จึงมีคำถามในเวทีว่า ทำไมถึงอยากทำแหล่งท่องเที่ยว นำไปสู่คำตอบที่เป็นเป้าหมายและเหตุผลของการที่จะจัดการท่องเที่ยวด้วยตัวชุมชนเองขึ้นดังนี้

เป้าหมายคือ

- ต้องการอนุรักษ์ป่าและต้นน้ำลำธาร
- ต้องการให้ชาวบ้านรู้คุณค่าป่าและช่วยกันรักษาป่า

เหตุผลคือ

- อยากพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและน้ำตกที่มีอยู่แล้ว
- อยากมีรายได้เพิ่ม
- อยากรู้วิธีการจัดการการท่องเที่ยว

ต่อเนื่องจากคำถามที่ว่าทำไมถึงอยากทำแหล่งท่องเที่ยว จนได้เป้าหมายและทราบเหตุผลแล้ว ก็เกิดคำถามอีกว่าถ้าอยากทำแหล่งท่องเที่ยวจะต้องทำอย่างไร จากเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นก็ได้คำตอบว่า

1) **ต้องมีเอกลักษณ์** จากการพูดคุยในเวที นอกจากน้ำตกที่สวยงามและป่าต้นน้ำลำธารแล้ว เกล็ดลักษณะที่มีอยู่คือ ภาษาพูดของคนท้องถิ่นและต้นไม้ใหญ่ ๆ และแปลกๆที่มีอยู่มากมาย เช่น มะเดื่อว่าว ต้นกระบก ต้นแห่น พืชผักต่างๆ เช่น ผักกูด ผักหนาม และเห็ดต่างๆ ที่มีขึ้นตามฤดูกาล

2) **ต้องมีตำนาน** นักท่องเที่ยวส่วนมากจะสนใจในตำนานของสถานที่ ที่เข้าชมอยู่ สถานที่ที่มีตำนานอยู่ก็มีบ่อเกลือโบราณ แก่งนางเมิน

3) **ความยั่งยืน** สถานที่ท่องเที่ยวจะยั่งยืนอยู่ได้ชาวบ้านจะต้องร่วมมือกันอนุรักษ์ธรรมชาติที่มีอยู่ ดูแลความเป็นระเบียบเรียบร้อย ระบบนิเวศน์ต่างๆ ให้สมดุล ป่าต้นน้ำ และน้ำตกจะอยู่กับเราตลอดไป

4) **ระบบบริหารจัดการ** นักท่องเที่ยวจะประทับใจมาก ถ้าชาวบ้านร่วมมือกัน สามัคคี และช่วยดูแลรักษาป่าต้นน้ำและสถานที่ท่องเที่ยวและช่วยกันบริหารจัดการ

5) **ต้องมีของที่ระลึก** ที่จะจำหน่ายหรือมอบให้แก่นักท่องเที่ยวเพื่อเป็นสัญลักษณ์ของบ้านน้ำตอน

แผนงานในการดำเนินโครงการ

บทสรุปในการประชุมคือ ถ้าจะทำแหล่งท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์ป่าต้นน้ำลำธาร ชาวบ้านจะต้องร่วมมือกันดูแลรักษาสถานที่และป่า ร่วมมือกันบริหารจัดการอำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยว เพื่อให้นักท่องเที่ยวประทับใจและป่าต้นน้ำลำต้นน้ำดอนอยู่กับเราตลอดไป จึงได้กำหนดแผนงานโครงการเพื่อศึกษาหาแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวที่เหมาะสม แผนงานก็มีดังนี้

1. อบรมเตรียมทีม
2. ศึกษาดูงาน
3. สำรวจแหล่งท่องเที่ยว
4. เวทีถอดบทเรียน จัดทำแผน
5. จัดทำรายงาน

เมื่อได้แผนการทำงานแล้วก็ได้เลือกกรรมการขึ้นมาบริหารงาน เพื่อให้การทำงานเป็นระบบและสะดวกมากยิ่งขึ้น ซึ่งก็มีผู้รับผิดชอบตามตำแหน่งงานดังนี้

(1) ประธาน	นายประจักษ์	แดงท้าว
(2) เลขานุการ	นายประปักษ์	คลังทอง
	นายนิโรม	จันดา
(3) การเงิน	นายจุมพล	จินตนาการกุล
	นายสมจิน	พิมแดง
(4) คณะกรรมการ	นายวิโรจน์	หมวกคำ
	นายปรีชา	แดงท้าว
	นายระวี	แจ่มโกล
	นายธัญเทิง	วงศ์ก่อน
	นายประจวบ	สีใส
	นายนด	แดงท้าว
	นางเนียมฤทธิ์	แดงท้าว
	นางจำเนียร	สีใส
	นางอมิตา	ประสมทรัพย์
	นางสมบัติ	คลังทอง
	นางอรทัย	สุขบัว
	นางอารี	แก้วทองทรัพย์

กระบวนการที่ 2 การหารูปแบบและการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ป่าต้นน้ำลำธารเพื่อ
ร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาในการจัดการการท่องเที่ยวของบ้านน้ำตอนและ
หาแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับหมู่บ้าน

2.1 กิจกรรมที่ 1 สำรวจแหล่งท่องเที่ยวและสำรวจเส้นทางท่องเที่ยว

การประชุมพูดคุยครั้งนี้มีชาวบ้านเข้าร่วมประชุมราวๆ 30 กว่าคน ทีมวิจัยและอาจารย์
เพชรศรี นนทสิริ จากสาขาการท่องเที่ยว คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัย
นเรศวร เป็นวิทยากร มาเล่าประสบการณ์ต่างๆที่ได้ไปท่องเที่ยวที่อื่นๆมาชวนชาวบ้านพูดคุย
แลกเปลี่ยน ซึ่งภายในชุมชนเองก็มีทั้งสิ่งที่มีพร้อมที่สามารถจะพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวได้และ
ก็มีข้อที่ควรปรับปรุง เพื่อให้สนองต่อการเป็นแหล่งท่องเที่ยว ในวันนี้อาจารย์ก็ได้แลกเปลี่ยน
เรื่ององค์ประกอบการท่องเที่ยว ปัญหาการท่องเที่ยว การแก้ไขปัญหาและพูดเข้าเรื่องของโครงการ
ที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ รูปแบบการท่องเที่ยวและกระบวนการจัดการ การจัดเวทีใน
ครั้งนี้ทำให้ชาวบ้านสามารถมองเห็นแนวทางการหารูปแบบการท่องเที่ยวที่เหมาะสมได้มากขึ้น
อย่างน้อยที่สุดก็เป็นแนวทางในการกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวที่สามารถใช้จริงได้ ผลของการ
ดำเนินกิจกรรมในเวทีมีดังต่อไปนี้

(1) องค์ประกอบของการท่องเที่ยว

จากการพูดคุยในเวทีโดยนักวิชาการที่เชิญมาเป็นวิทยากร ชาวบ้านได้ทราบถึง
องค์ประกอบของการท่องเที่ยวมากยิ่งขึ้น เพื่อเป็นแนวทางในการวางแผนการท่องเที่ยว

- 1) นักท่องเที่ยว
 - นักท่องเที่ยวในประเทศและนักท่องเที่ยวต่างประเทศ
- 2) การขนส่ง
- 3) ทรัพยากรการท่องเที่ยว
 - แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ได้แก่ น้ำตกและป่าเขา
 - แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ได้แก่ วิถีชีวิตชาวบ้าน โบราณวัตถุ
- 4) สิ่งอำนวยความสะดวก
 - ที่พักนักท่องเที่ยว
 - มีห้องน้ำมีจุดจอด
 - มีที่ทิ้งขยะ
 - มีป้ายบอกทาง
 - มีที่พักระหว่างทาง
- 5) การตลาด
 - ต้องทำให้บุคคลภายนอกรู้จัก

(2) ปัญหาการท่องเที่ยว

- การทำลายโบราณสถาน
- สถานที่คับแคบ
- เกิดปัญหาต่างๆ มากมาย

(3) การแก้ไข

หารูปแบบการท่องเที่ยว

- ทรัพยากรไม่ถูกทำลาย
- อนุรักษ์ทรัพยากรและวัฒนธรรม
- เที่ยวแล้วไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ช่วยกันรักษาความสะอาด มีถังขยะให้ทิ้งที่เป็นที่ทิ้งทาง

(4) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ เป็นการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

- มีคนสนใจเฉพาะกลุ่ม กลุ่มเล็กๆ ไม่มาก
- ขอมรับในรูปแบบที่เราจัดขึ้น
- เรียนรู้วิถีชีวิตแบบชาวบ้าน
- เตรียมพร้อมทางร่างกาย

(5) องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์

- พื้นที่ทรัพยากร มีความเหมาะสมที่จัดได้ใหม่
- เพื่อศึกษาระบบนิเวศน์ทางธรรมชาติ เช่น เดินป่าศึกษาธรรมชาติ เช่น นักก่อกินดินแปลก เปลือกต้นไม้ สิ่งแปลกๆ เรียนรู้การเกิดของแม่น้ำ เป็นต้น
- วัฒนธรรมประเพณีที่น่าสนใจ เช่น งานเทศกาลของท้องถิ่น ความเชื่อ เป็นต้น
- เตรียมการด้านความปลอดภัย คนในท้องถิ่นเป็นไกด์นำทางนักท่องเที่ยว

(6) สิ่งที่ดึงดูดใจนักท่องเที่ยว

- แสดงวัตถุโบราณ ประวัติศาสตร์
- อาหารการกิน อาหารพื้นบ้าน
- การแสดงวัฒนธรรม ประเพณี
- การแต่งกายแบบชาวบ้าน
- ความเข้มแข็งในชุมชน การจัดการรูปแบบในชุมชน
- วิถีชีวิตชาวบ้านแบบเดิมๆ
- เอกลักษณ์ของชาวบ้าน

(7) กระบวนการในการจัดการท่องเที่ยว

- เข้าบ้านต้อนรับ
- รับประทานอาหารร่วมกัน เป็นอาหารพื้นบ้าน
- แสดงโชว์วัฒนธรรม
- อยู่ด้วยกันเหมือนญาติมิตร
- คนในชุมชนต้องร่วมมือกัน

หลังจากที่ได้พูดคุยแลกเปลี่ยน ชาวบ้านก็ได้เห็นถึงข้อที่ตนเองต้องปรับปรุงในการที่จะส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวได้ จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีแนวร่วมกันในหมู่บ้าน คือคนในชุมชนต้องให้ความร่วมมือ ช่วยกันต้อนรับและอำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยวเหมือนกับเป็นญาติมิตรกัน ชาวบ้านต้องเชื่อว่าคนๆ เดียวจะไม่สามารถที่จะทำการท่องเที่ยวในชุมชนได้ แต่ทุกคนในชุมชนต้องร่วมมือกัน ในเรื่องของการท่องเที่ยวที่อาจจะเกิดผลกระทบต่อสถานที่ท่องเที่ยว นั้น ชาวบ้านทุกคนต้องช่วยกันสอดส่องดูแลไม่ให้มีใครทำลายได้

ข้อสังเกต

ลักษณะของเวทีในวันนี้เป็นการพูดคุยกันอย่างธรรมชาติ ไม่ใช้การประชุมอย่างเป็นทางการ ชาวบ้านที่เข้าร่วมประชุมต่างก็รู้จักกัน สนิทสนมกันเป็นอย่างดี เพราะคนที่เข้าร่วมก็เป็นสมาชิกในหมู่บ้านน้ำตอนทั้งนั้น และวิทยากรที่เข้าร่วมก็ให้ความคุ้นเคยและเป็นกันเองมากจึงทำให้การแลกเปลี่ยนและพูดคุยในเวทีเป็นไปด้วยความราบรื่นและสนุกสนาน การประชุมครั้งนี้ นอกจากจะได้รวบรวมข้อมูลการจัดการท่องเที่ยวของที่อื่นๆ โดยการเล่าผ่านประสบการณ์ของอาจารย์เพชรศรี นนทสิริ เพื่อเป็นแนวทางในการวางแผนการท่องเที่ยวของชุมชนลำน้ำตอนได้แล้ว ยังได้ช่วยให้ชาวบ้านเห็นหนทางสร้างรายได้ให้กับชุมชนอีกทางหนึ่งด้วย

2.2 กิจกรรมที่ 2 การสำรวจแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านน้ำตอน

กิจกรรมนี้จัดในวันที่ 22 มีนาคม 2546 มีคณะผู้ร่วมเดินทางออกสำรวจพื้นที่ท่องเที่ยวประมาณ 30 กว่าคน ซึ่งประกอบไปด้วยชาวบ้านน้ำตอน 30 คน ฝ่ายติดตามโครงการ 4 คน คณะนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยนเรศวร 5 คนและประธานสภา อบต.นาบัว คณะผู้สำรวจออกเดินทางจากบ้าน ผู้ใหญ่ประจักษ์ ไปจอดรถไว้ที่สถานปฏิบัติธรรมน้ำตอนแล้วเดินเท้ากันเข้าไป สถานที่ท่องเที่ยวที่สำรวจพบมีดังนี้

- ชมบ่อเกลือโบราณ	- ดาดคิหมี่
- ดันกระบอกใหญ่ ผ่านเมล็ดให้คณะสำรวจลองชิมดู	- ดันมะเดื่อว่าว

- ดอกกล้วยไม้(ดอกน้ำผึ้ง) บานอยู่บนต้นไม้ใหญ่	- คาคต่ำ
- โปงกะท้าว	- ผักกูดหลังคาคดีหมี่
- วังครูเยี่ยม	- น้ำตกคาคใหญ่

ถึงน้ำตกคาคใหญ่ ชาวบ้านที่ไปด้วย ช่วยกันเก็บผ้าหาปลา และปลีกกล้วยนำมาหาลามให้คณะสำรวจกินกัน คณะสำรวจรับประทานอาหารร่วมกัน และจากนั้นก็นั่งคุยกันที่หลังคาคใหญ่สรุปปัญหาต่างๆที่พบในตอนเช้า อาจารย์เพชรศรี นนทสิริ บอกว่าที่ธรรมชาติสวยงามมาก น้ำตกก็สวยดี แก่งหินก็สวยงามเหมาะสมสำหรับทำแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ จุดที่จะต้องแก้ไขมีดังนี้

- ต้องทำเส้นทางเดินท่องเที่ยวให้ดีขึ้นกว่าเดิม คิดตั้งป้ายบอกทางให้นักท่องเที่ยวได้รู้ ในแต่ละช่วงของระยะทางต้องมีป้ายบอกระยะด้วย และทำแผนที่อนุรักษ์ป่า
- ต้องสร้างจุดพักนักท่องเที่ยว โดยทำเป็นเถียงนาให้กลมกลืนกับธรรมชาติต้องมีถังขยะและต้องทำให้กลมกลืนกับธรรมชาติ
- มีการอธิบายพันธุ์ไม้ที่พบระหว่างการท่องเที่ยว รวมถึงคำอธิบายสถานที่แต่ละแห่งด้วย เพื่อถ่ายทอดความรู้ให้นักท่องเที่ยว ให้ได้ประสบการณ์กลับไป อาจจะเป็นการทำสื่อให้นักท่องเที่ยวรู้ว่าต้นไม้มีชื่ออะไร ทีมวิจัยและชาวบ้านต้องช่วยกันคิดหาวิธีการจัดการในเรื่องการนำทาง วิธีการถ่ายทอดความรู้ให้นักท่องเที่ยว และวิธีสร้างสัมพันธ์ภาพกับนักท่องเที่ยวให้ประทับใจ ซึ่งภาษาถิ่นเป็นเรื่องหนึ่งที่นักท่องเที่ยวแสวงหา การให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมในวิถีชีวิตของชาวบ้านจะดีมาก เช่นการทำอาหารการกิน เป็นต้น
- ต้องกำหนดขีดความสามารถในการรับนักท่องเที่ยว ให้จำกัดนักท่องเที่ยว ให้สมดุลกับธรรมชาติ
- ให้ความปลอดภัยกับนักท่องเที่ยว เรื่องนี้เป็นสิ่งสำคัญ ต้องดูไม่ให้นักท่องเที่ยวทำลายสิ่งแวดล้อมด้วย
- ให้แสดงออกถึงความรักในทรัพยากรธรรมชาติของคนในท้องถิ่น เพื่อให้ นักท่องเที่ยวมีอารมณ์ความรักธรรมชาติของนักท่องเที่ยว ทำให้นักท่องเที่ยวประทับใจ ถ้ามีนักท่องเที่ยวชุดเดิมกลับมาอีกแสดงว่านักท่องเที่ยวประทับใจ
- ต้องมีคนนำเที่ยวด้วย ไม่ควรให้นักท่องเที่ยวมาเที่ยวเอง โดยไม่มีคนนำเที่ยว เพราะนักท่องเที่ยวจะไม่สามารถได้รับความรู้

- นำจะมีจักรยานให้นักท่องเที่ยวชมทัศนียภาพข้างทาง ก่อนแล้วเดินเข้ามาชมธรรมชาติ ประยงค์เอาไม้ไผ่มาทำเป็นกระบอกรน้ำแล้วเอาเถาวัลย์ทำสายสะพายให้นักท่องเที่ยวเรียนรู้ระบบนิเวศน์ในระหว่างสองข้างทาง
- สร้างกฎระเบียบของชุมชนให้นักท่องเที่ยวทราบ ให้ปฏิบัติตามกฎของแหล่งท่องเที่ยว

ซึ่งอาจารย์เพชรศรี นนทสิริ บอกว่ารูปแบบการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับที่นี่ คือ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ (คนกับน้ำ คนกับธรรมชาติ) วิถีชีวิตของชาวบ้าน จะทำให้นักท่องเที่ยวประทับใจมาก ซึ่งสิ่งที่น่าจะเสนอให้นักท่องเที่ยวได้รู้และเข้าชม มีดังนี้

- ชมบ่อเกลือโบราณ	- คาดคีมี่
- ดั้นกระบอกใหญ่ ผ่านลัดให้คณะสำรวจลงชิมดู	- ดั้นมะเดื่อว่าว
- คอกกล้วยไม้(คอกน้ำผึ้ง) บานอยู่บนต้นไม้ใหญ่	- คาดต้า
- ไปงะท้าว	- การบวชป่า
- วงครุเอ็ม	- น้ำตกตาดใหญ่
- ผาท้ายเรือ	- วงหลุม
- หินงอก หินย้อย	

เส้นทางการเดินทางในวันนี้อันสิ้นสุดที่วังครุเอ็ม ทีมสำรวจแวะเล่นน้ำกันที่แล้วเดินทางกลับ

2.3 กิจกรรมที่ 3 การไปดูงานการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่บ้านแม่คำปอง หมู่ 3 ต.ห้วยแก้ว กิ่ง อ.แม่อน จ.เชียงใหม่

ออกเดินทางจากบ้านโคจรดู่ 1 คันในวันที่ 8 เม.ย. 2546 เพื่อนร่วมทาง มีผู้ร่วมเดินทางเป็นทีมวิจัย 10 คน ผู้ประสานงาน 2 คน เมื่อไปถึงพ่อหลวงพรมมินทร์ พวงมาลา ผู้ใหญ่บ้านไปประชุม แต่ได้จัดไกด์ไว้ต้อนรับทีมดูงาน คือ คุณสุรพล พาเข้าไปที่บ้านพักแยกชาย 1 หลัง หลัง 1 หลัง รับประทานอาหารเช้ากลางทาง ไกด์พาเที่ยวชมวิถีชีวิตของชาวบ้าน อาชีพของชาวบ้าน คือ การทำสวนเมี่ยง ทำสวนกาแฟ ไม่มีนาทำ เข้าชมวิธีการทำเมี่ยง นึ่งเมี่ยงของชาวบ้าน ในหมู่บ้านนี้มีกฎที่ชาวบ้านยอมรับร่วมกันคือ

กฎต้องห้ามของหมู่บ้าน

- ห้ามถอนคันหญ้า
- ห้ามดื่มสุรา
- ห้ามเสพหรือขายสิ่งเสพติด
- ห้ามทำลายสภาพแวดล้อม ถ้านำต้นไม้ออกไป ต้องโดนปรับคันละ 5,000 บาท

สภาพของหมู่บ้านอยู่ในหุบเขา มีทางเข้าทางเดียว ลำน้ำไหลผ่านกลางหมู่บ้าน บริเวณหมู่บ้านถูกจัดไว้อย่างสะอาดตา และเป็นระเบียบเรียบร้อย พอดอนเที่ยงก็รับประทานอาหารกลางวัน บ่ายโมงครึ่งก็ออกเดินทางเข้าชนน้ำตกแม่คำปอง สภาพของน้ำตกเป็นน้ำตกอยู่ในหุบเขามีเจ็ดชั้น มีบันไดเดินขึ้นจากชั้นที่ 1 ขึ้นไปเป็นชั้นๆ การก่อสร้างได้งบประมาณสนับสนุนจากอบต. เป็นผู้สนับสนุน เดินขึ้นไปจนถึงชั้นที่ 5 ถ่ายรูปกันตามอัธยาศัย สภาพป่าที่นี้อุดมสมบูรณ์ดี น้ำตกที่นี้น้ำไม่มากนักแต่น้ำใสและเย็นสบายดี ต่อจากการท่องเที่ยวชมน้ำตกแล้วไกด์ก็พาไปชมการผลิตไฟฟ้าในหมู่บ้านโดยใช้พลังน้ำ พอดอนเย็นก็รับประทานอาหารเช้าและมานั่งคุยกับพ่อหลวงพรหมมินทร์ พ่อหลวงเล่าว่า เริ่มแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ เมื่อปี พ.ศ. 2539 โดยเริ่มจากการคมนาคมก่อน พอปีพ.ศ. 2542 เริ่มรับนักท่องเที่ยวชุดแรกโดยมีจุดนำเสนองานให้นักท่องเที่ยว คือ น้ำตก วิถีชีวิตของชาวบ้าน ได้แก่ การทำเหมือง การอนุรักษ์ป่า และนำน้ำมาผลิตกระแสไฟฟ้า

สิ่งที่ชาวบ้านจะได้ คือต้องการให้ชาวบ้านขายผลผลิต ซึ่งเรื่องการท่องเที่ยว คุณสมศักดิ์ บริษัท ทัวร์เอราวัณ เป็นผู้มาให้ความรู้กับชาวบ้าน ในการจัดการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ คือ การที่นักท่องเที่ยวมาพักอยู่กับชาวบ้าน อยู่กินอย่างชาวบ้าน ทำงานร่วมกับชาวบ้าน ชาวบ้านส่วนใหญ่ก็เห็นด้วย แล้วชาวบ้านก็ได้เข้ามามีส่วนร่วมในวิสัย ซึ่งการทำวิจัยช่วยสร้างความรู้ให้แก่ชาวบ้านแม่คำปอง หมู่ 3 จนสามารถพัฒนาออกมาเป็นการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีการวางแผนการท่องเที่ยวโดยชาวบ้านแม่คำปอง หมู่ 3 ร่วมกันคิด ร่วมกันวางแผนจนได้รูปแบบการท่องเที่ยวดังนี้

รูปแบบการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านแม่คำปอง มี 3 รูปแบบคือ

1. แบบไปกลับ

- มาดูงาน
- มาดูน้ำตก

2. แบบมาพักค้างคืน

- ต้องมีไกด์นำเที่ยวและคอยดูแลความเรียบร้อย

3. แบบมาศึกษา

การดำเนินเริ่มต้นที่ชุมชนแม่คำปอง โดยแบ่งกลุ่มย่อย แล้วมารวมกันเป็นกลุ่มใหญ่ มีปัญหาที่ร่วมกันแก้ไข มติของชาวบ้านเกี่ยวกับเรื่องที่จะจัดการท่องเที่ยวนี้ พบว่าไม่มีผู้ที่คัดค้าน ส่วนผู้ที่เข้าใจว่าจะเป็นไปได้มีอยู่พอสมควรส่วนใหญ่จะเห็นด้วย พ่อหลวงบอกว่าถ้าไม่ลองทำดูก็ไม่รู้ว่าเรามีศักยภาพทำได้หรือไม่ ผู้นำชุมชนต้องตั้งใจทำจริง เสียสละ พยายามประสานงานกับผู้ที่มิประสพการณ์ ขอการสนับสนุนจากหน่วยงานอื่นๆ ต้องสร้างชุมชนให้เข้มแข็งก่อน แล้วหน่วยงานอื่นๆ จะยื่นมือเข้ามาเอง ชุมชนร่วมกันสร้างกฎเกณฑ์และช่วยกันดูแลรักษา อย่างที่ชุมชนนี้เป็นนั้ เมื่อชุมชนช่วยกันก่อ'ดูแลกันเองได้แล้ว หน่วยงานหรือองค์กรจากภายนอกก็เข้า

มาสนับสนุน เช่น สื่อต่างๆ ได้แก่ วิทยุ โทรทัศน์ นสพ. ช่วยประชาสัมพันธ์ และได้จัดนิทรรศการที่อาคารเวิลด์เทรดเซ็นเตอร์ เป็นต้น มีโครงการ 1 ตำบล 1 ผลิตภัณฑ์ เป็นโครงการนำร่อง และบริษัทหัวร่วร่วมประสานงาน

ในตอนแรก สถาบันองค์กรพัฒนาชุมชน (พอช.) ลองเอาลูกค้าญี่ปุ่นมาลงก่อน จำนวนเกือบ 20 หลัง 4 วัน โดยส่งข้อมูลบ้านที่ปักไปให้ลูกค้าก่อน ว่ามีอะไรบ้าง บ้านมีอยู่กี่คน มีสัตว์เลี้ยงอะไรบ้าง แต่ปัญหาที่ตามมา คือ ภาษาพูด แต่แก้ปัญหาโดยมีล่ามมาช่วยพูด

ความต้องการของแขกที่มาพัก คือ ต้องการให้จัดการต้อนรับภายในบ้านมากกว่าจะไปจัดรวมกันที่วัด เว้นแต่แขกเยอะก็ไปจัดที่วัดถ้ามากกว่านั้นก็ไปจัดที่โรงเรียน

ผลที่ได้จากการทำการท่องเที่ยวคือ

1. ชาวบ้านพัฒนาขึ้น
2. ถนนหนทางดีขึ้น
3. ได้งบประมาณเข้ามาสนับสนุนในการพัฒนาหมู่บ้าน
4. มีรายได้เพิ่มขึ้นจากการท่องเที่ยว
5. จัดเป็นสหกรณ์และปันผลให้ลูกบ้านทุกคนที่มีหุ้นให้กับชาวบ้าน

การบริหารจัดการที่ยากที่สุด คือ การสร้างจิตสำนึกความเข้าใจให้ชุมชนก่อน ต้องใช้เวลาขอความร่วมมือให้ความรู้ สร้างความเข้าใจให้ชุมชน การให้บริการแก่นักท่องเที่ยวทั้งที่เที่ยว ที่อยู่ ที่กิน เมื่อทำการท่องเที่ยวแล้วการทำมาหากินของชาวบ้านก็ยังทำได้ตามปกติไม่จำกัดเขต ส่วนเรื่องการจัดการขยะ เราก็สร้างเดาเผาขยะขอความร่วมมือชาวบ้านให้เข้าใจและมาช่วยกันรักษาความสะอาด ซึ่งชุมชนเองก็มีวิธีการจัดการและดำเนินงานในการจัดการการท่องเที่ยวชุมชน ดังนี้

1. ทำความเข้าใจกับชาวบ้านให้เข้าใจวัตถุประสงค์ของการทำแหล่งท่องเที่ยว
2. จัดตั้งคณะกรรมการดำเนินงานและรับสมัครสมาชิกเข้าร่วมงาน
3. จัดอบรมชาวบ้านให้รู้วิธีการต้อนรับนักท่องเที่ยวและใช้วิถีชีวิตของชาวบ้านแบบปกติ อาหารการกินแบบชาวบ้าน
4. อบรมไกด์นำเที่ยว ให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว

จากนั้นกลุ่มท่องเที่ยวบ้านแม่คำปองก็มาดำเนินการโดย

1. จัดทำแผนแหล่งท่องเที่ยว
2. ทำเส้นทางเดินเข้าชมป่าและน้ำตก
3. จัดทำป้ายบอกทาง บอกสถานที่ บอกระยะทาง
4. จัดทำที่พักนักท่องเที่ยว โดยให้กลมกลืนกับธรรมชาติ
5. ทำถังขยะไว้เป็นจุดๆ และมีป้ายบอกไว้
6. สร้างกฎระเบียบแหล่งท่องเที่ยว

พ่อหลวงแห่งบ้านแม่คำปองเล่าให้ฟังถึงงานฟังถึงประวัติหมู่บ้าน ว่าหมู่บ้านมีอายุประมาณ ร้อยกว่าปีชาวบ้าน เข้ามาตั้งรกรากเดินทางมาจากอำเภอคอสระเกะโดยการปลูกเมี่ยง ยึดอาชีพทำสวนเมี่ยงเป็นหลัก ภายในหมู่บ้านมีลำธารไหลผ่านและมีต้นไม้สีเขียวแกมเขียวขึ้นไถ่ๆ ลำห้วยชาวบ้านเรียกไม่ชนิดนี้ว่า ต้นดอกกำปอง จึงนำมาเรียกชื่อหมู่บ้านว่า บ้านกำปอง ที่ตั้งหมู่บ้านอยู่ทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ของกิ่ง อำเภอแม่ออน ระยะทางจากหมู่บ้านถึงกิ่งอำเภอกระยะทางประมาณ 18 กิโลเมตรถึงเชียงใหม่ 50 กิโลเมตร หมู่บ้านนี้เป็นหมู่ 3 ตำบลห้วยแก้วในจำนวน 8 หมู่บ้าน มีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 416 คน เป็นชาย 217 คน หญิง 199 คน จำนวนครัวเรือน 128 ครัวเรือน

อาณาเขต

ทิศเหนือ	ติดต่อ บ้านแม่ลาย ตำบลห้วยแก้ว
ทิศใต้	ติดต่อ บ้านแม่รวม ตำบลห้วยแก้ว
ทิศตะวันออก	ติดต่อ เขตอำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง
ทิศตะวันตก	ติดต่อ บ้านธารทอง ตำบลห้วยแก้ว

กฎระเบียบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

1. นักท่องเที่ยวจะต้องแจ้งล่วงหน้าให้คณะกรรมการรับทราบและตอบรับก่อนเดินทางเข้ามาในหมู่บ้าน
2. ต้องกรอกใบสมัครตามแบบที่คณะกรรมการกำหนดไว้และต้องชำระเงินค่าใช้จ่ายก่อนเข้าพัก อัตราการให้บริการท่องเที่ยว
 - ค่าที่พัก คินละ 100 บาท/คน
 - ค่าอาหารมื้อละ 50 บาท/คน
 - ค่าบริการเจ้าของบ้าน วันละ 100 บาท/คน
 - ค่าบำรุงกิจกรรมในหมู่บ้านที่พาไปชม 100 บาท/คน (เก็บครั้งเดียว)
 - ค่าบำรุงสถานที่ท่องเที่ยวของหมู่บ้าน 100 บาท/คน (เก็บครั้งเดียว)
 - ค่าเช่าเต็นท์ของหมู่บ้าน เต็นท์เล็ก 100 บาท เต็นท์ใหญ่ 150 บาท/วัน
 - ค่าบำรุงสถานที่ ถ้านำเต็นท์มาเอง 50 บาท/วัน
 - ค่าชมการแสดงและร่วมพิธีบายศรีสู่ขวัญ ชุดละ 1,500 บาท/ครั้ง
 - ค่าดูชมการแสดงดนตรีพื้นเมือง 1,000 บาท/ครั้ง
 - ค่าดูชมการแสดงศิลปะพื้นบ้าน (ฟ้อนเล็บฟ้อนเทียน) 1,000 บาท/ครั้ง
 - ค่าจ้างผู้นำเที่ยว 200 บาท/วัน กรณีพักในป่าหรือพาเที่ยวกลางคืนเพิ่มอีก 100 บาท/คืน

- ค่าเช่าพาหนะ (ตามประเภทที่นักท่องเที่ยวใช้บริการ) 100 – 1,000 บาท/ครั้ง

* หมายเหตุ ทุกอย่างชำระเงินตามที่ให้บริการจริง เพราะกิจกรรมการท่องเที่ยวนี้เป็นของชุมชน ต้องการให้มีการกระจายรายได้ให้ชุมชน อย่างทั่วถึงและเป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย

3. การเดินท่องเที่ยวในพื้นที่ป่า ต้องใช้มัคคุเทศก์เพื่อเดินทางตามเส้นทางที่กำหนดเพื่อป้องกัน ผลกระทบที่อาจจะเกิดอันตรายแก่นักท่องเที่ยว
4. ตลอดเส้นทางท่องเที่ยวจะต้องไม่ทิ้งขยะโดยเด็ดขาดกรุณานำไปทิ้งตามจุดที่กำหนดให้
5. ไม่ส่งเสียงดัง ยิงปืนหรือสัตว์ซึ่งเป็นการรบกวนสัตว์ป่าและนักท่องเที่ยวอื่น
6. ไม่ก่อไฟก่อนได้รับอนุญาตและต้องดับให้สนิทเมื่อเสร็จภารกิจแล้ว
7. ต้องดับบุหรี่ให้สนิทก่อนทิ้งและทิ้งตามจุดที่กำหนด
8. ไม่อนุญาตให้ขีดเขียน ทำสัญลักษณ์อื่นใดเป็นการทำลายธรรมชาติและสภาพแวดล้อม
9. ไม่อนุญาตให้นำของป่าออกจากพื้นที่
10. พ้อค่าแม่ค้าที่นำของมาจำหน่ายต้องเสียค่าบำรุงสถานที่วันละ 20 –100 บาทและต้องจำหน่ายในพื้นที่ที่กำหนดให้ และต้องดูแลพื้นที่จำหน่ายให้สะอาดตลอดเวลา
11. ไม่ทำการอันใดที่ผิดจารีตประเพณีอันดีงามของท้องถิ่น
12. เมื่อจะเดินทางกลับ เพื่อมิให้นำทรัพยากรสิ่งอื่นใดออกจากพื้นที่ก่อนได้รับอนุญาต

ในวันที่ 9 เมษายน 2546 ออกเดินทางจากบ้านแม่กำปอง ก่อนเดินทางก็ต้องถ่ายรูปหมู่ ชื่อของฝากก็มีใบชาและกาแฟ หลายคนซื้อคุกกี้โยโยะเยะ ประมาณ 11.10 น. เดินทางมาถึงค่ายปางแฟน บ้านแม่เลา ตำบลป่าแป๋ อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ อาจารย์สงวน จันทะเล ออกมาต้อนรับและนำเข้าสู่ค่ายปางแฟน อาจารย์สงวนและอาจารย์สวาท กล่าวต้อนรับแนะนำตัวและลูกๆ ของอาจารย์สงวนมาต้อนรับด้วยน้ำบ๊วย พร้อมแนะนำตัวเองในฐานะเป็นวิทยากรของปางแฟน ก็มีน้องเดือน น้องปู น้องค่อมและน้องครีม พุดคุยกันพอหอมปากหอมคอแล้วก็พากันเข้าบ้านพักที่อาจารย์สงวนจัดไว้ให้ พอเที่ยงแล้วก็ลงมารับประทานอาหารร่วมกัน ลูกๆ ของอาจารย์สงวนทำอาหารไว้ 2-3 อย่าง บ๊วยโมงก็ทำกิจกรรมแรกเดินสำรวจป่าของปางแฟน ไกด์นำทาง คืออาจารย์สงวน กับอาจารย์สวาทและลูกๆ ของอาจารย์สงวน

ป่าที่ค่ายปางแฟนเป็นป่าที่ใกล้เคียงกับป่าของบ้านเรามาก อาจารย์สงวนชวนคุยและถ่ายทอดความรู้ให้เป็นระยะ ป่าปางแฟนอุดมไปด้วยดินมะแฟนและบ๊วย ระหว่างที่เราเดินเที่ยวกันนั้น อาจารย์สงวนก็แก้งถามว่าต้นไม้ชื่ออะไร มีประโยชน์อะไรบ้าง ซึ่งทีมดูงานได้ความรู้จากอาจารย์สงวน หลายอย่างอย่างแรกก็คือแบบอย่างของอาจารย์สงวนในการเป็นไกด์นำพา

ปรับปรุงเอาแบบอย่างของเราได้ โดยการชวนนักท่องเที่ยวพูดคุยไปเรื่อย ๆ เป็นการถ่ายทอดความรู้ให้แก่นักท่องเที่ยวเป็นการสร้างความประทับใจให้แก่นักท่องเที่ยวอย่างที่เราได้รับในวันนี้ ลูกๆของอาจารย์สงวนก็คัดแปลงกิจกรรมต่างๆ มาให้พวกเราเล่น เช่น ลูกๆ ของอาจารย์สงวนชวนของไว้แล้วให้พวกเราสังเกตโดยชี้แนวเชือกไว้ โดยมีของ 10 อย่าง บางคนได้ 2 - 3 อย่างก็มี เวลา 16.00 น. ทำกิจกรรมที่ 2 แบ่งกลุ่มสำรวจน้ำ โดยแบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม โดยมีเครื่องมือคือ แวนขายและลูกๆของ อาจารย์สงวน เป็นพี่เลี้ยงกลุ่มละ 1 คน และคู่มือการดูสัตว์น้ำเล็กๆ กลุ่มละ 1 เล่ม ทำให้เราเพลิดเพลินและได้รับความรู้เกี่ยวกับสัตว์น้ำเล็กๆ เพิ่มมากขึ้นด้วย

พอเวลาประมาณ 19.00 น. เราก็มานั่งคุยกัน ถึงวัตถุประสงค์ที่เข้ามาดูงาน แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและพูดคุยถึงปัญหา อุปสรรคต่างๆ ที่เกิดขึ้น ก็ดีกพอสมควร

วันที่ 10 เมษายน 2546 ตอนเช้าวันนี้ทางค่ายปางแฟนแจกกอล์ฟให้พวกเราคนละอันเพื่อดูนกและมีคู่มือการดูนกอีก 1 เล่ม เห็นนกอะไรก็ไปดูในคู่มือว่าเป็นนกอะไรชนิดไหน ทีมวิจัยเพลิดเพลินกับการดูนกมากจนเวลาล่วงเลยมาถึง 12.00 น. ก็รับประทานอาหารกลางวัน และก็เตรียมตัวเดินทางกลับก่อนกลับทีมจากปางแฟนก็จัดละครใบ้ให้พวกเราดู 1 ตอน เป็นการคลายเครียด ลูกๆของอาจารย์สงวนแสดงละครใบ้ได้ตลกมาก พวกเราหัวเราะครื้นเครง พอเวลาประมาณ 13.00 น. พวกเราเตรียมเดินทางกลับ อาจารย์สงวนและลูกๆมาส่งพวกเราที่รถ แวะชมการจัดการแหล่งท่องเที่ยวพุร้อนโป่งเดือดของป่าไม้ เราเสียค่าเข้าชมทั้งหมด 230 บาท (คนละ 20 บาท รถอีก 30 บาท) เราแวะดูศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ภายในศูนย์เขาจัดแผนที่ ทำไว้ให้นักท่องเที่ยวดูอย่างเป็นระเบียบ มีบอร์ดรูปถ่าย พร้อมคำบรรยายสถานที่ถูกจัดไว้อย่างดี ทำให้นักท่องเที่ยวเข้าชมได้ถูก จวบจนเวลานานพอสมควรแล้ว เราก็ออกเดินทางกลับถึงพิษณุโลก ประมาณ 23.00 น. โดยสวัสดิภาพและปลอดภัย

2.4 กิจกรรมที่ 4 การสรุปผลจากการไปดูงานที่บ้านแม่คำปอง หมู่ 3 ตำบลห้วยแก้ว ถึงอำเภอแม่ฮ่องสอน จังหวัดเชียงใหม่

การดำเนินกิจกรรมและอภิปรายผล

เวทีนี้เป็นการสรุปผลจากการไปดูงาน ทางทีมวิจัยนั่งคุยกันร่วมกับชาวบ้านที่ไม่ได้ไปว่าเราได้อะไรบ้างจากการไปเที่ยวดูงานที่เชียงใหม่ ทีมวิจัยที่ได้ไปดูงานแล้วว่า เราได้ประสบการณ์จากที่ไปดูงานที่แม่คำปอง และปางแฟน ได้แบบอย่างมาคัดแปลงปรับปรุงของเราโดยเฉพาะที่ปางแฟนป่าใกล้เคียงกับของเรามาก ได้ความรู้ ความเพลิดเพลิน ความสนุกสนานล่าสุดถึงฟัง ได้รูปแบบการจัดการแหล่งท่องเที่ยว และได้รับรู้การแก้ปัญหาของแหล่งท่องเที่ยวที่ทำสำเร็จแล้ว เราก็มานั่งคุยกันว่าเราจะจัดการกับแหล่งท่องเที่ยวของเราอย่างไรดี ซึ่งจากการคุยกันเหล่าพวกห้องทีมวิจัยและชาวบ้านที่เข้าร่วมก็คิดว่า เราต้องทำความเข้าใจให้ชาวบ้านได้รับความรู้และเข้ามามีส่วนร่วมให้มากที่สุด ทีมและชาวบ้านตกลงกันว่าจะจัดตั้งเป็นสหกรณ์การท่องเที่ยว โดยให้ชาวบ้านทุกหลังคา

เรือนเข้ามาถือหุ้นและร่วมเข้ามาเป็นกรรมการดำเนินการด้วย ซึ่งการจัดตั้งคณะดำเนินงานก็จะให้ชาวบ้านที่เป็นสมาชิก ได้ทำการเลือกตั้งคณะกรรมการเข้ามาบริหารจัดการและเมื่อเกิดปัญหาที่ร่วมกันแก้ไขโดยชาวบ้านช่วยกันเสนอความคิดเห็นและหาแนวทางแก้ปัญหาร่วมกัน

เรามาคูยกกันว่าตอนนี้เรายังไม่ถึงขั้นนั้น เราเพิ่งเริ่มต้นแผนการดำเนินงานของเราอาจล้มเลิกก็ได้ ถ้าเราไม่ได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านคนอื่นๆ เราต้องหาแนวทางดึงชาวบ้านในหมู่บ้านเข้ามาร่วมและช่วยกันประชาสัมพันธ์ทำความเข้าใจกับชาวบ้านคนอื่นๆ เพื่อให้ชาวบ้านเข้าใจว่าเรากำลังทำอะไร และทำไปแล้วได้อะไรเราควรยกตัวอย่าง จากแหล่งที่ทำงานสำเร็จแล้วจากที่เราได้ไปดูงานมา ดังนั้นทีมวิจัยและผู้เข้าร่วมในเวทีวันนี้ช่วยกันกระจายข่าวเรื่องการจะทำการจัดการท่องเที่ยวให้ทุกคนในหมู่บ้านได้ทราบทั่วกัน และได้หารือกับทุกคนในที่ประชุมในเรื่องแผนการทำการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ว่าเราจะเริ่มทำกันอย่างไร ซึ่งผู้เข้าร่วมทุกคนทั้งทีมวิจัยและชาวบ้านได้ให้ความร่วมมือดีมาก ในการประสานความร่วมมือกับชาวบ้านคนอื่นๆ ในหมู่บ้าน เราคุยกันพอสมควรแล้ว ผู้ใหญ่ประจักษ์จึงปิดการประชุมในวันนี้

2.5 กิจกรรมที่ 5 การสำรวจแหล่งท่องเที่ยวและจัดทำแผนที่การท่องเที่ยวบ้านน้ำตอน

การดำเนินกิจกรรมและอภิปรายผล

ทีมวิจัยบ้านน้ำตอน 15 คน ร่วมเดินทางกับ ทีมติดตามจากศูนย์ประสานงานวิจัย จังหวัดพิษณุโลก 2 คน คือ คุณรัตเกล้า สถิติกับคุณเพ็ญพร ประไพพิณ และทีมงานที่มาจากปางแฟน จังหวัดเชียงใหม่ 7 คน คือ อาจารย์สงวน อาจารย์สวาท ขอนทะเล , นริสา พงษ์โสภัก, อนุ วิทย์ สุภากร, เฉลิมชัย ศรีอรุณ , จารุ ชูติมาและณัฐ์ นาระศักดิ์

ออกเดินทางด้วยรถยนต์ 2 คัน ไปส่งที่สำนักปฏิบัติธรรมน้ำตอน นั่นคือจุดเริ่มต้นของการเดินทาง ทีมวิจัยส่วนหนึ่งเดินทางล่วงหน้าไปก่อน ทีมงานจากปางแฟนเริ่มวัดระยะ เพื่อวัดระดับทำแผนที่ โดยมีทีมวิจัยส่วนหนึ่งคอยช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกให้ทีมปางแฟน ทีมงานปางแฟนวัดระยะทางและทำแผนที่ละเอียดมาก การเดินทางจึงไปได้ช้ามาก ทีมวิจัยคอยสังเกตและคอยดูวิธีการทำงานของทีมปางแฟน เพื่อวันหน้าพวกเขาจะนำไปทำเองได้ (แต่ก็ยากมากเพราะเครื่องมือและความรู้พวกเรามีไม่พอ) เวลา 11.30 น. ทีมงานก็ถึงวังครูเริ่มพักเหนื่อยกันครู่หนึ่งก็ทำงานกันต่อ และรับประทานอาหารกลางวันกันที่ศาลาหลังรับประทานอาหารแล้วก็ถ่ายรูปหมู่ร่วมกันทุกคน หลังจากพักหายเหนื่อยแล้วก็ทำงานกันต่อไป ทีมของอ.สงวน ก็วัดระยะทำแผนที่ถึงน้ำตกตาดใหญ่ อ.สวาท กับ อ.สงวนถ่ายรูปแล้วก็พากันไปพักที่หลังน้ำตกตาดใหญ่เดินทางกันต่อสักครู่ ก็ถึงที่ที่เราจะพักค้างคืนกัน แต่ทีมวิจัยที่เดินทางล่วงหน้ามาก่อน ก็เดินทางไปพักที่ข้างวังท้ายเรือทีมงานของ อ.สงวน ก็ต้องเดินทางไปสมทบ แต่เดินทางไปถึงครึ่งทางทีมวิจัยที่เดินทางล่วงหน้าไปก่อนก็เดินทางกลับมากัน สาเหตุคือไม่มีน้ำประกอบอาหารเนื่องจากก่อนวันเดินทางเข้ามาที่นี่ 2 วัน ได้เกิดฝนตกหนักทำให้น้ำในถ้ำน้ำตอนขุ่น ซึ่งวันนี้ก็ยังไมใส เป็นปัญหากับทีมงาน

เรามากพอสมควร เราจึงมานั่งคุยกันทั้งสองทีมและได้ข้อสรุปว่า เราต้องเดินทางไปให้ถึงวังหลุม ใครจะไปด้วยก็ให้ตามมา ใครไม่ไปก็ให้จัดสถานที่รออยู่ที่นี้ ตกลงกันแล้วทีมงานที่จะเดินทางสำรวจกันต่อไปให้ถึงวังหลุมก็มีประมาณ 11 คน เดินทางกันต่อไปและอีกส่วนหนึ่งก็เตรียมที่พักและอาหารไว้รอทีมที่ไปวังหลุม

ทีมที่เดินทางมาสำรวจวังหลุมเดินทางมาได้ประมาณ 15 นาทีก็มาถึงผาท้ายเรือ ทีมงานก็พากันถ่ายรูปเก็บไว้ดู ลักษณะของผาท้ายเรือคือ เป็นผาสูงมากตั้งแต่ริมแม่น้ำไปจนถึงยอดเขาและที่ยอดเขามีหน้าผาอยู่อันหนึ่งมีก้อนหินใหญ่วางทับอยู่ข้างบนก้อนหินก้อนนี้มีลักษณะแหลมๆ คล้ายกับท้ายเรือ ชาวบ้านจึงเรียกว่าผาท้ายเรือ

ทีมงานเราเดินทางกันต่อไปที่จุดหมายคือวังหลุม เส้นทางที่เดินไปเราต้องปีนหินลัดเลาะไปตามลำน้ำตอนสองข้างฝั่งของลำน้ำเป็นผาสูงทั้งสองด้าน การเดินทางจึงเป็นไปด้วยความยากลำบากพอสมควร สำหรับผู้หญิงสองคนที่ร่วมเดินทางมา เราใช้เวลาในการเดินทางเกือบชั่วโมงก็ถึงจุดหมายปลายทาง แต่ก็ต้องผิดหวังเพราะวังหลุมปิดตัวเอง ไม่มีทางขึ้น จะไปตามสายน้ำก็ไม่ได้ เพราะน้ำลึก สองข้างเป็นหน้าผา ทำให้ทีมงานต้องผิดหวังกลับไป เพราะเข้าไม่ถึงเราจึงพากันเดินทางกลับ พอกลับมาถึงที่ที่ตั้งเดิมที่ที่พักก็ไม่มีใครเลยเราจึงพากันเดินทางกลับ มาถึงทางเข้าสำนักปฏิบัติธรรมน้ำตอง เราใช้เวลาเดินทางกลับประมาณชั่วโมงกว่าๆ หลังรับประทานอาหารเย็น เราก็มานั่งคุยกัน เราก็ได้บทสรุปในวันนี้ว่า วันนี้เราได้สำรวจแผนที่ เห็นศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวสถานที่ท่องเที่ยวที่เหมาะสม พอที่จะต้อนรับนักท่องเที่ยวได้นั้นมีอยู่ที่แห่ง ความสะดวกความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวด้วยเพราะบางสถานที่เช่น วังหลุมอันตรายมากเพราะเป็นผาและน้ำลึกต้องหาวิธีการป้องกันอันตรายให้กับนักท่องเที่ยวถ้าเกิดว่าจะทำเป็นสถานที่ท่องเที่ยว

จากการพูดคุยแลกเปลี่ยนกัน ก็เห็นปัญหาและข้อจำกัดในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนคือ ชาวบ้านมีงานรัดตัวเกินไปหาเวลาเข้าร่วมกิจกรรมได้น้อย ปัญหาเรื่องการสร้างความเข้าใจในชุมชนว่า ถ้าทำแหล่งท่องเที่ยวแล้ว ตัวเองจะได้อะไร ชุมชนได้อะไร ทำไปเพื่ออะไร และถ้าทำเป็นที่ท่องเที่ยวจริงๆ ปัญหาคือ ชุมชนขาดความรู้ด้านบัญชี มีชาวบ้านคนหนึ่งพูดขึ้นในเวทีว่า การเงินเราไม่เข้าใจทำหรอกแต่ถ้าเป็นเรื่องการงานใช้แรง เราสู้เต็มที่และถ้าเราได้แผน ได้แหล่งท่องเที่ยว เราจะสร้างแนวร่วมประชาสัมพันธ์ยังไง แต่จากการคุยกันเราก็สามารถกำหนดระยะเวลาในการท่องเที่ยวได้ในช่วงเดือน พฤษภาคม - เมษายน เพราะเป็นช่วงอากาศกำลังเย็นสบายและเป็นช่วงที่ป่าน้ำตองผลิตใบสวองามปลายฝนต้นหนาวพอดี ถ้าไปเที่ยวในฤดูฝนน้ำหลาก น้ำจะขุ่นไม่สวยงาม และเส้นทางก็จะขึ้นเป็นอันตรายจึงไม่เหมาะมาเที่ยวในช่วงนี้ อาจารย์สงวนและทีมงานจากปางแฟนมีบทสรุปให้เรา 3 ข้อใหญ่ๆ ด้วยกันคือ

1) สภาพปัญหา

ทีมปวงแฟ้นบอกกับเราว่า เส้นทางในการท่องเที่ยวขึ้นนั้น หลายจุดที่ค่อนข้างรกชากไม้ล้มจากภัยธรรมชาติ คุกรุ่นไม่เจริญหูเจริญตาหลายจุดที่แคบมากและชันมาก ทางข้ามห้วยอันตรายมาก เส้นทางเดินก็แคบเกินไปต้องขยายให้กว้างกว่าเดิมเพื่อสะดวกในการเดินทาง และเส้นทางตัดผ่านพื้นที่ของเอกชนก็เป็นปัญหา ประจวบกับฤดูกาลท่องเที่ยวทำได้เป็นบางช่วงเท่านั้น

2) ข้อดีของสภาพเส้นทางท่องเที่ยวแบบนี้คือ

เส้นทางแบบผาดโผนแบบนี้ ถ้าเป็นนักผจญภัย เส้นทางแบบนี้ จะเหมาะสมมากกว่าเป็นรูปแบบท่องเที่ยวแบบที่ปวงแฟ้นทำอยู่ ระหว่างการเดินทางท่องเที่ยวตามเส้นทาง มีจุดขายตามเส้นทางเยอะ มีพันธุ์ไม้อนุรักษ์มากมาย และมีไม้เดิมเหลืออยู่บ้าง ถ่าน้ำ คาค หินทรายเอามาเป็นสิ่งที่นำเสนอ สำหรับดึงดูดใจนักท่องเที่ยวได้

วัฒนธรรมของชาวบ้านน้ำตอน ก็สามารถนำมาเข้ากับวิถีชีวิตได้และถ่ายทอดให้เด็กๆ สืบทอดต่อไป รวมถึงการแสดงความเคารพธรรมชาติ ส่วนบ่อเกลือมาพัฒนาโดยให้กรมทรัพยากรธรณีมาช่วยสำรวจให้ได้ ประวัติศาสตร์ (ถ่าย ผ.ก.ศ.)ก็สามารถดึงออกมาเป็นจุดขายได้เช่นกัน เราต้องหาข้อมูลจากคนเฒ่าคนแก่และต้องสืบทอดวิถีชีวิตนี้ต่อไปให้ได้

3) ข้อเสนอแนะ

การที่จะรวมสำนักปฏิบัติธรรมเป็นหนึ่งในแหล่งท่องเที่ยวต้องดูกลุ่มเป้าหมายก่อน ถ้าคนไม่สนใจคัดออกไป บ่อเกลือก็สามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ แต่สิ่งที่ควรปรับปรุงเพื่อที่จะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวคือ เส้นทางข้ามลำธารควรมีทางเดินที่ปลอดภัยและกลมกลืนกับธรรมชาติมากที่สุด หากเอกชนที่เป็นปัญหาเขาร่วมมือการที่เขาทำสวนผลไม้ นั่น เราอาจจะทำการท่องเที่ยวเชิงเกษตรนิเวศก็ได้ และถ้าทำสวนเกษตรธรรมชาติจะดีมากอาจารย์สวาทบอกว่า ข้าวที่นี่ย่อยมาก (กข.15) สามารถนำไปขายเป็นข้าวญี่ปุ่นได้ ควรปลูกเพื่อกินมากกว่าปลูกเพื่อขาย เรามีทั้งวิถีชีวิตและทรัพยากรการท่องเที่ยวอยู่แล้วควรนำมาเป็นจุดขาย ซึ่งต้องอาศัยการร่วมมือร่วมสมองของชาวบ้าน

สิ่งที่ต้องปรับปรุงเพิ่มคือควรมีจุดพักนักท่องเที่ยวเป็นระยะๆ โดยแต่ละจุดมีระยะห่างกันประมาณ 1 กม. ถิ่นน่าจะเพียงพอแต่ต้องให้กลมกลืนกับธรรมชาติ ต้องมีคนคอยบริการนักท่องเที่ยว การจัดการขยะเป็นเรื่องสำคัญ ที่เราต้องเตรียมพร้อมที่จะรับมือกับปัญหาขยะ ควรมีป้ายบอกจุดต่างๆ ตามความจำเป็นและต้องเป็นรูปแบบเดียวกันหมด ชาวบ้านต้องตั้งข้อห้ามหรือกฎเพื่อป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้นและทุกคนในหมู่บ้าน ต้องรู้และปฏิบัติตามด้วย แต่การกระทำทุกอย่างต้องคำนึงถึงสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งคือต้องกลมกลืนกับธรรมชาติ ทุกคนที่ทำงานจำต้องช่วยกันดึงคนอื่น ๆ ในหมู่บ้านเข้ามาร่วมงานด้วยให้ความรู้ความเข้าใจแก่ชาวบ้านคนอื่น ๆ ให้เข้าใจและพร้อมที่จะเข้ามาร่วมงานถ้าร่วมมือร่วมใจกันทำแล้ว อ.สงวนบอกว่าทำได้แน่นอน โดยต้องสร้างกฎระเบียบขึ้นมา

ต้องมีรูปแบบการจัดการที่ดีและการดำเนินการที่ดี ชาวบ้านทุกคนจะต้องร่วมมือกันทำมันก็จะมีความเป็นไปได้แน่นอน ซึ่งทุกคนก็สรุปกลุ่มเป้าหมายของเรา คือ ชมนักนิยมนิยมชมเชย เราต้องจัดเตรียมทำที่รองรับกิจกรรมธรรมชาติศึกษา ต้องเตรียมคนไว้หรือเราจะทำในลักษณะจัดค่ายก็ได้ แต่ให้เน้นด้านความปลอดภัยไว้เป็นอันดับแรก ตอนนี้เวลาก็กว้างเลยมาจนถึงพอสมควร ทุกคนต่างก็แยกย้ายกันไปนอน

2.6 กิจกรรมที่ 6 แผนการท่องเที่ยวป่าต้นน้ำลำน้ำตอน

เริ่มประชุมมี อาจารย์อรรถกร เนตรเชย ซึ่งดำรงตำแหน่งผู้ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จังหวัดพิษณุโลกเป็นวิทยากร ร่วมด้วยผู้ช่วยผู้ประสานงานคือ คุณเพ็ญพร ประไพพิณ และคุณรัตเกล้า สถิติ สอบถามผู้ใหญ่ประจักษ์และทีมวิจัยว่าโครงการตอนนี้ก้าวหน้าไปถึงไหนแล้ว ซึ่งทีมวิจัยได้ตอบอาจารย์ว่าตอนนี้กำลังทำกันอยู่ อาจารย์สอบถามเกี่ยวกับการไปดูงานว่าได้อะไรมาบ้าง ทีมวิจัยตอบว่าได้หลายอย่างทั้งประสบการณ์และวิธีต้อนรับแขกผู้มาเยือนและการจัดการท่องเที่ยวของแต่ละสถานที่ที่ได้ไปเห็นมา ต่อจากนั้นเราก็มาร่วมสรุปแผนการท่องเที่ยวของเราเองว่าเราจะดำเนินการต่อไปอย่างไรการจัดเตรียมซึ่งก็พอสรุปจากการคุยกันในวันนี้ได้ดังนี้

ต้องเริ่มจากการเตรียมคนก่อน เมื่อได้คนพร้อมแล้วก็มาต่อโดยการเตรียมสถานที่และมีแผนปรับปรุงสถานที่ให้พร้อมต่อไป ก่อนที่จะประชาสัมพันธ์ในชุมชนต้องพร้อมก่อนทั้งเรื่องคนและสถานที่ที่จะต้อนรับนักท่องเที่ยว จากนั้นก็เตรียมแผนด้านการประชาสัมพันธ์ให้คนภายนอกรู้จักต่อไปซึ่งแผนการจัดการในแต่ละเรื่องก็มีดังนี้

1) การเตรียมคนแบ่งออกเป็น 2 ทาง คือ

1.1) คนของเรา สิ่งที่จะต้องเตรียมคือการพูด การรับแขก ต้องให้ความรู้เรื่องการจัดการความปลอดภัย เตรียมชุมชนต้อนรับโฮมสเตย์ จัดตั้งคณะกรรมการการท่องเที่ยว เตรียมไกด์นำเที่ยวอาจจะต้องทำการอบรมเพื่อเตรียมความพร้อมในหลายด้าน จัดเตรียมข้อมูลให้ความรู้ชาวบ้านเกี่ยวกับประวัติชุมชน ใช้ภาษาถิ่นเป็นภาษาในการต้อนรับเพราะเป็นสัญลักษณ์ประจำหมู่บ้าน

1.2) นักท่องเที่ยวจะมี 2 แบบ คือ นักท่องเที่ยวที่มาแบบเข้าไปเย็นกลับและนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวพักค้างคืน ต้องศึกษา นักท่องเที่ยว กำหนดช่วงเวลาที่นักท่องเที่ยวจะมาพักและระดมความคิดในที่ประชุมแล้วได้กำหนดระยะเวลาท่องเที่ยว คือ ช่วงเดือน พฤศจิกายน - เมษายน จากนั้นก็เก็บข้อมูลนักท่องเที่ยวสำรวจความพอใจเพื่อจะได้นำมาปรับปรุงการท่องเที่ยวของหมู่บ้านให้ดียิ่งขึ้นต่อไป

2) เตรียมแผนด้านประชาสัมพันธ์

การประชาสัมพันธ์ในการประชุมคุยว่า ต้องอาศัยหน่วยงาน ซึ่งต้องหาหน่วยงาน มาช่วยทำเรื่องการประชาสัมพันธ์เพราะลำพังตัวชาวบ้านเองทำอะไรไม่ได้มาก เพราะไม่ค่อยรู้เรื่อง สื่อและไม่ค่อยได้ออกไปรู้จักกับนอกชุมชนมากเท่าใด ซึ่งหลายคนมีหน้าที่หลักคือต้องทำนา ทำไร่ เป็นอาชีพหลักกันอยู่แล้ว ฉะนั้นจึงต้องอาศัยหน่วยงานที่สามารถช่วยได้เป็นที่พึ่งในเรื่องนี้ และจะ ลงทุนทำแผ่นพับ หาผู้รู้เรื่องการประชาสัมพันธ์โดยใช้สื่ออินเทอร์เน็ต ส่วนชาวบ้านก็ใช้วิธีการ กระจายข่าวแบบปากต่อปากอีกทางหนึ่งด้วย

3) การจัดเตรียมสถานที่

ทีมคุยกันว่าต้องหาสถานที่เก็บรถที่เหมาะสม จัดเตรียมเส้นทางรถท่องเที่ยวให้ สะดวกเดินมากยิ่งขึ้น เตรียมป้ายบอกลักษณะของแต่ละพื้นที่ เตรียมศาลาพักนักท่องเที่ยว แผนปรับปรุงสถานที่คือ จุดอันตรายต่างๆในเส้นทางรถท่องเที่ยวต้องติดป้ายบอก ซึ่งการ เตรียมการทั้งหมดนี้จะขอแรงชาวบ้านในหมู่บ้านน้ำตอนมาช่วยกัน ถ้าทุกคนร่วมมือกันทำก็จะ เสร็จเร็วยิ่งขึ้น มิฉะนั้นงานนี้ก็ลำบากเป็นแน่

ข้อสรุปจากการประชุม

ลำน้ำตอนของเรามีป่าซึ่งเป็นป่าต้นน้ำลำธาร มีน้ำตกสวยงามหลายแห่ง น้ำใสไหลเย็น ทีม วิจัยบ้านน้ำตอนอยากจัดการการท่องเที่ยวให้เกิดขึ้น เพื่อเป็นการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำลำธารให้ยั่งยืน ต่อไป โดยมีแผนปฏิบัติการการท่องเที่ยวลำน้ำตอน ดังนี้

1) เส้นทางรถท่องเที่ยวโดยทำเป็นทางเดินเท้าไปทางน้ำขม น้ำตกหรือทางเดินป่าแล้วมา บรรจบกันเป็นรูปวงกลมจะไปทางน้ำหรือทางป่าก่อนก็ได้

2) รูปแบบหรือโปรแกรมการท่องเที่ยวมี 2 รูปแบบ คือ เข้าไปเย็นกลับและโฮมสเตย์ จะ พักในหมู่บ้านหรือนอนในป่าก็ได้ แล้วแต่ความสมัครใจของนักท่องเที่ยวแต่จะต้องมีชาวบ้านคอย ดูแลความปลอดภัยนักท่องเที่ยวด้วย

3) ศึกษานักท่องเที่ยว ซึ่งเรื่องที่จะต้องศึกษาคือ พื้นเพของนักท่องเที่ยว อายุ มาแบบ ครอบครัวยุ ลักษณะการท่องเที่ยว ไปกลับหรือโฮมสเตย์ โดยการเก็บข้อมูลนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยว

4) แผนค้นหานักท่องเที่ยวต่างอำเภอ คือจะทำแผ่นพับ จะประชาสัมพันธ์ทางอินเทอร์เน็ต หาหน่วยงานช่วยประชาสัมพันธ์และชาวบ้านเองก็จะใช้วิธีปากต่อปากในการประชาสัมพันธ์ สถานที่ท่องเที่ยวด้วย

5) เตรียมคนในชุมชนบ้านน้ำตอน จัดฝึกอบรมชาวบ้านให้เป็นไกด์ ให้ความรู้เรื่องความ ปลอดภัย การปฐมพยาบาลเบื้องต้น เก็บข้อมูลประวัติหมู่บ้านเพื่อใช้เป็นข้อมูลในการให้ความรู้

แก่นักท่องเที่ยว ให้ความรู้เรื่องกับชาวบ้านในการต้อนรับแบบโฮมสเตย์ รวมทั้งจัดตั้งคณะกรรมการดำเนินงานและตั้งกฎการท่องเที่ยว

6) ทำแผนบริหารจัดการค่าธรรมเนียม จัดตั้งคณะกรรมการดำเนินงานเข้ารับผิดชอบ

จากการประชุมทุกคนอยากให้มีการจัดการอบรมให้ความรู้กับชาวบ้านในเรื่องของการจัดการการท่องเที่ยว เพื่อเตรียมความพร้อมของชุมชนและกระตุ้นให้ชาวบ้านเกิดกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ป่าน้ำตอนด้วย เกิดจิตสำนึกและเห็นถึงการกระทำในครั้งนี้ ว่าต้องปฏิบัติกันอย่างจริงจัง เพื่อที่จะดำเนินการได้ ซึ่งทั้งคนที่เข้ามาเป็นคณะกรรมการบริหารงานในเรื่องต่างๆ นั้น ต้องมาจากความสมัครใจของชาวบ้านและเป็นคนที่ชาวบ้านยอมรับจริงๆ เพื่อไม่ให้เกิดปัญหา ส่วนคนที่ได้รับเลือกแล้วก็ต้องตั้งใจทำงานและเต็มใจด้วย เพื่อให้การดำเนินงานประสบความสำเร็จ

ก่อนที่จะมีเวทีวันนี้ ทางทีมวิจัยได้คุยกันเองหลายครั้ง และได้เข้าไปคุยกับชาวบ้านในหมู่บ้านหลายคนแล้ว เพื่อหาแนวร่วมและเป็นการตรวจสอบความคิดและความต้องการของชาวบ้าน โดยอาศัยความสัมพันธ์คุ้นเคยของทีมวิจัยซึ่งเป็นผู้ใหญ่บ้านและเป็นชาวบ้านในชุมชนเดียวกันมานานคุยกับชาวบ้านคนอื่นๆ ที่ยังไม่ได้มาเข้าร่วมเลย เป็นการสร้างความคุ้นเคยกันให้มากขึ้น ซึ่งเวทีที่ใช้ในการพูดคุยเป็นวงเล็กๆ หรือการเดินทางไปมาไปไหนผ่านกันก็ทักทายกันตามปกติแต่แทรกเรื่องการทำแหล่งท่องเที่ยวไปด้วย เพราะไม่เป็นทางการและยังเพิ่มความเป็นกันเองทำให้ชาวบ้านแสดงความคิดเห็นอย่างเป็นอิสระ ทางทีมวิจัยเห็นว่าบางครั้งการประชุมตกลงเพื่อมติจากที่ประชุมไม่ควรมีคนนอกเข้ามาเกี่ยวมากนัก เพราะคิดว่าจะจะเป็นการครอบงำหรือบางครั้งอาจจะทำให้ชาวบ้านไม่กล้าที่จะแสดงความคิดเห็นอะไรบางอย่างก็ได้

2.7 กิจกรรมที่ 7 จัดทำแผนการท่องเที่ยวป่าลำน้ำตอน

เพื่อนร่วมเดินทาง ทีมวิจัย 8 คน 8.00 น. เดินทางออกจากบ้านน้ำตอน โดยเหมารถยนต์ 1 คัน และได้แวะรับนักศึกษา 2 คน ที่บ้านแก่งทุ่ง ต. ขางโกลน ก็เสียเวลาเดินทางไปมากพอสมควรเหมือนกัน ถึงม. นครสวรรค์ อาจารย์เกล้า อาจารย์จอย รออยู่แล้ว เรามาคุยกันเรื่องแผนการจัดการท่องเที่ยวว่าผลสรุปเป็นเช่นไร จากการพูดคุยเพื่อวางแผนการจัดการได้ดังนี้

1) แผนการเตรียมคนในหมู่บ้าน

กิจกรรมที่ 1 ทำความเข้าใจชุมชน

วัตถุประสงค์

- เพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วม
- เพื่อให้ชุมชนเข้าใจ
- เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาตามมา

วิธีการ

- จัดประชุมหมู่บ้าน
- นำเสนอวิธีการจัดการท่องเที่ยวของหมู่บ้าน

ผู้ร่วม

- ชาวบ้านในหมู่บ้าน

ระยะเวลา

- ทุกเดือนๆ ละ 1 วัน ในการประชุมผู้ใหญ่บ้าน

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

- ชุมชนได้ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยว
- ช่วยกันรักษาแหล่งท่องเที่ยว

กิจกรรมที่ 2 จัดประชุมหมู่บ้านเลือกคณะกรรมการการท่องเที่ยว

วัตถุประสงค์

- เพื่อคัดเลือกกรรมการหมู่บ้าน

วิธีการ

- จัดประชุมหมู่บ้าน
- ให้ชาวบ้านคัดเลือกโดยการเสนอชื่อ

ผู้เข้าร่วม

- ชาวบ้านทุกคน

ระยะเวลา 1 วัน

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

- ได้คณะกรรมการของหมู่บ้าน 10-15 คน

กิจกรรมที่ 3 อบรมคนของเราให้เป็นไกด์

วัตถุประสงค์

- เพื่อให้คนมีความรู้และเป็นแนวเดียวกัน
- เพื่อให้พนักงานท่องเที่ยวได้ความรู้ในหมู่บ้าน
- เพื่อที่จะมีคนบรรยายให้นักท่องเที่ยวได้รู้จักบ้านเราเป็นอย่างดี

วิธีการ

- เตรียมสถานที่อบรม
- จัดคนในหมู่บ้านมาอบรม
- จัดเวทีอบรม

ผู้เข้าร่วม

- วิทยากรเรื่องความปลอดภัย
- วิทยากรสอนการฝึกพูด

ระยะเวลา 3 วัน

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

- ได้โค้ชของหมู่บ้าน 10-15 คน

2) แผนสถานที่

กิจกรรมที่ 1 เตรียมเส้นทางเดิน

วัตถุประสงค์

- เพื่อให้นักท่องเที่ยวเดินตามเส้นทางที่กำหนด
- เพื่อความสะดวกของนักท่องเที่ยว
- เพื่อความปลอดภัย

วิธีการ

- สร้างเส้นทางการท่องเที่ยวคือ สะพาน รางหญ้าให้เป็นทางสร้างขึ้น
บันได

ผู้เข้าร่วม

- ชาวบ้าน
- คณะกรรมการการท่องเที่ยว

ระยะเวลา

- 7 วัน

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

- ได้เส้นทางการท่องเที่ยวที่สะดวกและปลอดภัย

กิจกรรมที่ 2 เตรียมป้ายบอกลักษณะของพื้นที่

วัตถุประสงค์

- เพื่อให้นักท่องเที่ยวทราบจุดสถานที่ท่องเที่ยว
- ป้องกันนักท่องเที่ยวหลงทาง
- แจ้งเตือนนักท่องเที่ยวถึงจุดอันตราย

วิธีการ

- ทำป้ายบอกเส้นทาง
- ทำป้ายบอกสถานที่ท่องเที่ยว
- ทำป้ายบอกจุดอันตราย

ผู้เข้าร่วม

- ชาวบ้าน
- คณะกรรมการการท่องเที่ยว

ระยะเวลา

- 9 วัน

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

- ได้ป้ายบอกสถานที่ท่องเที่ยว
- ได้ป้ายบอกเส้นทางเดินทางของนักท่องเที่ยว
- ได้ป้ายบอกถึงจุดอันตราย

กิจกรรมที่ 3 สถานที่เก็บรถ

วัตถุประสงค์

- เพื่อเก็บรถให้เป็นระเบียบ
- เพื่อความปลอดภัย

วิธีการ

- สร้างลานจอดรถไว้ที่บริเวณข้างสถานปฏิบัติธรรม
- จัดผู้ดูแลรักษาความปลอดภัย
- เก็บค่าจอดรถ

ผู้เข้าร่วม

- ชาวบ้าน
- คณะกรรมการการท่องเที่ยว

ระยะเวลา

- 3 วัน

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

- ได้ลานจอดรถ
- ได้รายได้จากการจอดรถ

กิจกรรมที่ 4 เตรียมศาลาพักนักท่องเที่ยว

วัตถุประสงค์

- เตรียมไว้ต้อนรับนักท่องเที่ยว
- เตรียมไว้ให้นักท่องเที่ยวได้พักผ่อน

วิธีการ

- สร้างศาลาพักนักท่องเที่ยวไว้ที่ศาลาดำและศาลาใหญ่

ผู้เข้าร่วม

- ชาวบ้าน
- คณะกรรมการการท่องเที่ยว

ระยะเวลา

- 4 วัน

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

- ได้ศาลาพักผ่อน

กิจกรรมที่ 5 ปรับปรุงสถานที่

วัตถุประสงค์

- เพื่อซ่อมแซมปรับปรุงสถานที่ที่ชำรุดให้คงสภาพเดิมไว้

วิธีการ

- ตรวจสอบสถานที่ ถ้าพบว่าชำรุดก็ดำเนินการซ่อมแซม

ผู้เข้าร่วม

- ชาวบ้าน
- คณะกรรมการการท่องเที่ยว

ระยะเวลา

2 วัน

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

- สถานที่ท่องเที่ยวจะคงสภาพที่ดีขึ้นพร้อมรับรองนักท่องเที่ยว

3) แผนประชาสัมพันธ์

กิจกรรมที่ 1 ทำแผ่นพับ

วัตถุประสงค์

- เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ทราบถึงรายละเอียดของสถานที่ท่องเที่ยว

วิธีการ

- ว่าจ้างในการจัดทำ
- นำไปแจก ณ สถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ

ผู้เข้าร่วม

- ชาวบ้าน
- คณะกรรมการการท่องเที่ยว

ระยะเวลา

3 วัน

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

- นักท่องเที่ยวได้รู้จักสถานที่ท่องเที่ยวโดยละเอียด

กิจกรรมที่ 2 จัดทำป้ายประกาศแนะนำสถานที่ท่องเที่ยวตามพื้นที่ชุมชนที่สำคัญ เช่น ตลาด

วัตถุประสงค์

- เพื่อให้ผู้อื่นได้รู้ว่ามีสถานที่ท่องเที่ยวแห่งใหม่

วิธีการ

- จัดทำขึ้นเองโดยคณะกรรมการ

ผู้เข้าร่วม

- ชาวบ้าน
- คณะกรรมการการท่องเที่ยว

ระยะเวลา

1 วัน

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

- ทำให้นักท่องเที่ยวได้รู้จักสถานที่ท่องเที่ยวแห่งใหม่

กิจกรรมที่ 3 สถานีวิทยุกระจายเสียง

วัตถุประสงค์

- เพื่อให้เป็นการเผยแพร่ข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวให้รู้โดยทั่วกัน

วิธีการ

- เป็นการประชาสัมพันธ์โดยการใช้สื่อวิทยุกระจายเสียง

ผู้เข้าร่วม

- คณะกรรมการการท่องเที่ยว
- ไกด์

ระยะเวลา

ไม่มีกำหนด

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

- เพื่อให้ประชาชนได้รู้จักแหล่งท่องเที่ยวในวงกว้างขึ้นซึ่งอาจจะครอบคลุมทั้งจังหวัด

4) แผนเตรียมนักท่องเที่ยว

กิจกรรมที่ 1 ต้อนรับนักท่องเที่ยวและทำความเข้าใจกับนักท่องเที่ยว

วัตถุประสงค์

- เพื่อสร้างความประทับใจ
- เพื่อทำความเข้าใจกับนักท่องเที่ยวในด้านความปลอดภัย กฎระเบียบของหมู่บ้านที่ต้องปฏิบัติ

วิธีการ

- พุดต้อนรับและทำความเข้าใจ

ผู้เข้าร่วม

- นักท่องเที่ยว
- ไกด์
- คณะกรรมการการท่องเที่ยว

ระยะเวลา

ไม่มีกำหนด

กิจกรรมที่ 2 พานักท่องเที่ยวชมหมู่บ้านตามรูปแบบ

- เข้าไปเย็นกลับ

- โฮมสเตย์

วัตถุประสงค์

- เพื่อพานักท่องเที่ยวไปเที่ยวชมศึกษาประวัติหมู่บ้านดูสถานที่ท่องเที่ยวสัมผัสบรรยากาศภายในหมู่บ้าน

วิธีการ

- ไกด์นำเที่ยวพาชมหมู่บ้าน

ผู้เข้าร่วม

- ชาวบ้าน
- ไกด์

ระยะเวลา

ไม่มีกำหนด

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

- สร้างรายได้ให้กับชุมชน
- ยากไร้วแห่งท่องเที่ยวของหมู่บ้าน

กิจกรรมที่ 3 เก็บข้อมูลจากนักท่องเที่ยว

วัตถุประสงค์

- เพื่อนำข้อมูลของนักท่องเที่ยวมาใช้ในการปรับปรุงและแก้ไขปัญหาดการท่องเที่ยว

วิธีการ

- ตามนักท่องเที่ยว

ผู้เข้าร่วม

- ไกด์

ระยะเวลา

ไม่มีกำหนด

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

- ได้ข้อมูลที่จะแก้ไขปรับปรุง

5) แผนการบริหารจัดการการเงิน

กิจกรรมที่ 1 ค่าธรรมเนียม

วัตถุประสงค์

- นำค่าธรรมเนียมไปบำรุงรักษาแหล่งท่องเที่ยว
- เป็นรายได้ให้กับชุมชน

วิธีการ

- 10 % เข้าหมู่บ้าน
- 30 % ให้คณะกรรมการ
- 60 % ไว้บำรุงรักษาแหล่งท่องเที่ยว
- ค่าธรรมเนียม 5 บาท / คน

ผู้เข้าร่วม

- คณะกรรมการท่องเที่ยว

ระยะเวลา

ไม่มีกำหนด

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

- ค่าธรรมเนียมผู้เข้าไปเที่ยวคนละ 5 บาท

กิจกรรมที่ 2 ค่าจอดรถ

วัตถุประสงค์

- ดูแลความปลอดภัย
- เพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อย
- ลดอุบัติเหตุ

วิธีการ

- จัดสรรผลประโยชน์

ผู้เข้าร่วม

- คณะกรรมการการท่องเที่ยว

ระยะเวลา

ไม่มีกำหนด

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

- ค่าจอดรถยนต์ 10 บาท / คัน
- ค่าจอดรถจักรยานยนต์ 5 บาท / คัน

ข้อสังเกต

ทีมวิจัยทั้ง 8 คนได้ร่วมกันวิเคราะห์และวางแผนการจัดการการท่องเที่ยวของหมู่บ้าน วิเคราะห์ถึงจุดอ่อนของการจะทำแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนโดยจากการเก็บข้อมูลมาจากการพูดคุยกับชาวบ้านในหมู่บ้านเห็นปัญหาและหาแนวทางการแก้ไขออกมาเป็นแผนดังกล่าว ซึ่งกระบวนการแก้ไขและพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวขึ้นนั้นต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจจากทุกคนในชุมชน ซึ่งจากกิจกรรมนี้พบว่าพวกเราเหล่านั้นักวิจัยชาวบ้านทุกคนเริ่มมีการวิเคราะห์วางแผนการปฏิบัติได้ พร้อมทั้งเสนอวิธีการในการหาทางออกในหลายๆ รูปแบบ เริ่มจากตั้งคำถามว่าหากทำแบบนี้แล้ว จะแก้ปัญหาได้เพราะอะไรและถ้าไม่ได้จะอย่างไรต่อ ซึ่งก็ต้องเอาข้อมูลที่เราวางแผนกันในวันนี้มาคุยกันเวทีแสดงแผนการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน ที่จะเอาคนในชุมชนมาฟังและร่วมแสดงความคิดเห็นอีกครั้ง เพื่อดูว่าแผนที่ทีมวิจัยไปคุยกับทีมที่เลี้ยงมานั้นสามารถเป็นไปได้จริงหรือไม่ นอกจากนั้นยังเป็นการสร้างความเข้าใจกับคนอื่นๆ ในชุมชน ก่อนการทำให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวด้วย

2.8 กิจกรรมที่ 8 การจัดเวทีคุยกันในกลุ่มทีมวิจัยและคณะกรรมการหมู่บ้านเรื่องแผนการจัดการท่องเที่ยว

ก่อนการจัดเวทีแสดงแผนการท่องเที่ยวให้กับชาวบ้านได้ฟัง ทีมวิจัยและคณะกรรมการหมู่บ้านได้มาจัดเวทีเล็กๆ คุยกันเพื่อเป็นการตรวจสอบแนวความคิดในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยชุมชน ในที่ประชุมนี้ได้เสนอว่า แผนการเรามีไว้กันก็ดีแต่ว่า การลงมือทำนั้นต้องอาศัยเวลาและการประสานงานขอความร่วมมือกับหน่วยงานอีกมาก เพราะแค่ลำพังเราทำกันเองเป็นไปได้ไม่แน่ๆ มีคนเห็นด้วยกับความคิดนี้เยอะพอสมควร บางส่วนก็เริ่มไม่ตอบสนองถามอะไรก็ไม่ค่อยตอบ บางคนเริ่มไม่อยากจะทำการท่องเที่ยวแล้ว เพราะด้วยสาเหตุหลายประการ จากที่ประชุมพอสรุปได้ว่า เนื่องจากชาวบ้านมีงานหลักที่ต้องทำถ้าให้ต้องมานั่งอบรมเพื่อเตรียมการท่องเที่ยวต้องยุ่งยากแน่ๆ เพราะงานหลักก็ต้องทำงานรองก็เข้ามาอีก กลัวว่าถ้าเราทำแล้วชาวบ้านคนอื่นๆ ไม่ทำด้วยจะลำบาก ซึ่งแตกต่างกับในตอนแรกที่มีคนอยากให้ทำการท่องเที่ยวในชุมชนมากแต่พอหาคำตอบจนเห็นออกมาเป็นแผนงานแล้ว ก็ลงมติเห็นว่าแผนการจัดการท่องเที่ยวขึ้นนี้ ต้องมีการพัฒนาความพร้อมทั้ง คน สถานที่ และความร่วมมือจากหน่วยงานอื่นๆ อีก ซึ่งต้องใช้เวลานาน แต่การทำงานที่ผ่านมาก็ให้คนมาเข้าร่วมมากๆ ก็ยังทำไม่ได้ เราเห็นข้อดีของเราหลายประการ รวมทั้งกิจกรรมนี้ทั้งช่วงนานมากจากกิจกรรมในการวางแผนออกมา เนื่องมาจากเหตุผลคือ ชาวบ้านไม่มีเวลาเข้าร่วม จึงเลื่อนกิจกรรมออกมาจนล่วงเลยมานานทำให้โครงการชะงักไม่ต่อเนื่อง ชาวบ้านคนอื่นรวมทั้งพวกเราเองก็ละการจัดกิจกรรมไปเพราะมีงานหลักที่ต้องทำ

แต่เมื่อชุมชนได้กลับมาคุยกันอีกครั้ง ทางทีมวิจัยอย่างพวกเราและคณะกรรมการหมู่บ้าน จึงได้จัดเวทีสรุปทบทวนการทำงานและการคุยเรื่องอนาคตของการพัฒนาบ้านน้ำดอนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว พบว่า

ปัญหาที่เกิดขึ้นในระหว่างการทำงานโครงการวิจัย

1. การประสานงานไม่ดี การกระจายข้อมูลข่าวสารยังไม่ดีและล่าช้า หลังจากที่ได้ดำเนินโครงการมาได้ระยะหนึ่งเหลือคนทำงานเพียงไม่กี่คน ถึงแม้จะเปลี่ยนแผนการทำเวที เปลี่ยนแผนการพูดคุยแล้วก็ตาม แต่ก็ได้ผลตรงที่คนกล้าที่จะแสดงความคิดเห็นมากขึ้นถึงแม้ว่าคนจะน้อยก็ตาม แต่ก็เกิดเหตุให้เป็นด้วยคือระบบการติดต่อสื่อสารไม่ดี เพราะยังไม่มีเครื่องมือสื่อสารทำให้ติดต่อกันยากก็เป็นเหตุผลหนึ่ง

2. ยังมีชาวบ้านในชุมชนที่ยังไม่เข้าร่วมมือกับเรา เราไม่ได้กลับมาทบทวนดูว่าเป็นเพราะอะไรเลย จึงไม่ได้ทำการแก้ไข

ข้อสังเกต

หลังจากที่ร่วมกันสรุปทบทวนจากกิจกรรมที่ผ่านมาแล้วนั้น จะเห็นได้ว่าเริ่มมีการทบทวนถึงสิ่งที่ได้ทำผ่านมาแล้ว เพื่อวิเคราะห์ปัญหาร่วมกัน ซึ่งจะเห็นว่าที่ผ่านมานั้นทีมวิจัยขาดการทบทวนปัญหาระหว่างการทำงาน แก้ปัญหาเรื่องการมีส่วนร่วมของชาวบ้านไม่ได้

กระบวนการที่ 3 ผลการสร้างกระบวนการในการให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมจากการดำเนินการในโครงการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านน้ำดอน

การศึกษาหารูปแบบและกระบวนการในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ป่าต้นน้ำลำน้ำดอน ตำบลนาบัว อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลกได้ดำเนินการเพื่อตอบข้อสงสัยของเราที่เป็นทีมวิจัยชาวบ้าน ในประเด็นที่ว่า ชาวบ้านจะสามารถหารูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวได้ด้วยตนเองอย่างไรและกระบวนการที่เหมาะสมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนเป็นอย่างไร จากผลการดำเนินงานที่ผ่านมาจะแบ่งเป็นหัวข้อดังนี้

1. เจือ้นใจในการสร้างกระบวนการในการให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

จากการศึกษา ทีมวิจัยพบว่าเจือ้นใจในการสร้างกระบวนการในการให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

(1) การมีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง ทั้งผู้นำทางธรรมชาติและผู้นำที่เป็นทางการ ที่สามารถปรับใช้ความรู้และภูมิปัญญาที่มีมาปรับใช้กับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปในชุมชนของตนเองได้ คุณลักษณะที่สำคัญที่สุดของผู้นำชุมชนคือ การทำงานบนพื้นฐานของการรักษาประโยชน์ของชุมชนโดยรวม และต้องเห็นความสำคัญของกระบวนการมีส่วนร่วมต่อการทำงาน เปิดโอกาสให้ทุกคนในชุมชนมีส่วนร่วมในทุกขั้นของการดำเนินงาน และจะพบว่าชุมชนจะสามารถพัฒนาการทำงานได้อย่างต่อเนื่อง สามารถแก้ปัญหาและตอบสนองความต้องการของทุกคนในชุมชนได้ ซึ่งจากบทเรียนการดำเนินงานของโครงการนี้ ผู้นำยังไม่สามารถดึงลูกบ้านให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมได้เท่าที่ควร ชาวบ้านบางส่วนที่ไม่มาเข้าร่วมโครงการเพราะเขาไม่เห็นประโยชน์และคิดว่าการจัดการการท่องเที่ยวเป็นเรื่องไม่สำคัญ แต่ถ้าผู้นำมีความเข้มแข็งใช้ความรู้มาประยุกต์ดึงคนในชุมชนมานั่งคุยกัน ทำข้อตกลงและเห็นถึงประโยชน์และเห็นถึงสภาพปัญหาร่วมกันก่อน น่าจะสามารถสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านน้ำตอน นี่เป็นบทเรียนที่ทีมวิจัยมานั่งคุยกันหลังจากที่ดำเนินงานมาถึงในช่วงสุดท้ายของโครงการและเกิดปัญหาการไม่มีส่วนร่วมของชุมชนในการทำกิจกรรม สืบเนื่องจากการทำกิจกรรมที่ไม่ต่อเนื่อง เพราะมีปัญหาเรื่องคนในชุมชนไม่สนใจ

(2) การได้รับการกระตุ้นเรื่องกระบวนการมีส่วนร่วม จากการดำเนินงานสมาชิกในชุมชนไม่ได้รับการกระตุ้นจากผู้นำเท่าที่ควรในการให้เข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนตั้งแต่รวมคิดร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผนหาแนวทางแก้ไขและร่วมปฏิบัติงานตามแผน ถ้าชาวบ้านทุกคนได้เข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนดังกล่าวนั้น ทุกคนก็จะเกิดกระบวนการเรียนรู้กระบวนการทำงานเป็นทีม การระดมความคิดได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันเองในชุมชน ซึ่งจะสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนเอง ส่งผลให้เกิดการทำงานและพัฒนาได้เร็วยิ่งขึ้น ซึ่งเรื่องนี้เป็นบทเรียนในการทำงานของทุกคนทั้งทีมวิจัยเองและผู้นำในชุมชนที่จะต้องเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยที่ชุมชนมีส่วนร่วมตัดสินใจ ร่วมรับผลประโยชน์ รวมทั้งมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางการพัฒนาและวางแผน เพื่อมุ่งตอบสนองความจำเป็นที่ต้องมีการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนและทุกคนในชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และร่วมรับผลประโยชน์จากการที่จะพัฒนาหมู่บ้านให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว

3) การทำแผนการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ตลอดจนการร่างกฎหรือแนวทางการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว ต้องให้ทุกคนในชุมชนทราบไม่ว่าจะเป็นตัวหนังสือหรือเป็นเพียงคำพูดก็ตาม เพื่อให้ชุมชนได้รับทราบการดำเนินงานว่าใครกำลังทำอะไร ได้รับทราบผลกระทบที่เกิดขึ้นกับแต่ละคนเอง ที่สำคัญต้องมีการประชุมปรึกษาหารือระหว่างการดำเนินงานเป็นครั้งคราวเพื่อทบทวนการทำงานและปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อหาวิธีแก้ไขร่วมกันและแก้ปัญหาได้ทันทั่วทั้ง

4) จิตสำนึกในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อรักษาทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนให้ยั่งยืน ผลจากการดำเนินงานของโครงการฯ พบว่า

(4.1) แนวคิดเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งศักดิ์สิทธิ์กับธรรมชาติและตัวชาวบ้านนั้นสูญหายไปหมด ดังนั้นการเข้าไปใช้ประโยชน์จากป่าจึงไม่มีกฎเกณฑ์ใดๆ เลย ในลักษณะนี้การใช้ประโยชน์จากป่าของชาวบ้านน้ำดอนหรือจากชาวบ้านในหมู่บ้านอื่นๆ จึงไม่ได้วางอยู่บนพื้นฐานของจารีตประเพณีและกฎเกณฑ์ที่ไม่ได้เขียนไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ไม่มีการส่งสานสืบทอดต่อกันจากรุ่นสู่รุ่นทำให้กฎจารีตสูญหายไป

(4.2) จิตสำนึกในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ชาวบ้านบางส่วนที่สนใจมาเรียนรู้ในโครงการจัดการการท่องเที่ยวเกิดจากการที่เห็นถึงความจำเป็นในการป้องกันและรักษาระบบนิเวศของป่าลำน้ำดอน ด้วยเหตุนี้เองที่ทำให้เราที่สนใจที่จะหาแผนการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนคือการรักษาป่าต้นน้ำหรือแหล่งหากินของทุกคนในหมู่บ้าน เพื่อแก้ปัญหาที่ป่าไม้ในแถบหมู่บ้านสูญหายจากการที่มีสัมปทานป่าไม้ และการที่นักท่องเที่ยวเข้าไปโดยที่ไม่มีใครดูแลจะเป็นผู้ทำลายธรรมชาติและลดทอนผลประโยชน์จากป่า จึงทำให้เกิดกลุ่มที่สนใจในการที่จะอนุรักษ์ป่าให้คงอยู่

5) การต่อสู้กับปัญหาร่วมกันคือ การที่ชาวบ้านรวมตัวกันหารูปแบบและแผนการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เพื่อหาวิธีการแก้ไขปัญหานักท่องเที่ยวที่เข้าไปเที่ยวโดยไม่มีใครดูแลและนักท่องเที่ยวจะทำลายธรรมชาติและลดทอนผลประโยชน์จากป่าทั้ง พืชและสัตว์ จนทำให้ระบบนิเวศป่าเกิดความเสียหาย

6) การดึงเอาผลประโยชน์ที่ได้จากการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ชาวบ้านเห็นความสำคัญและเกิดจิตสำนึกที่จะทำการจัดการการท่องเที่ยวด้วยชุมชนเอง การที่ชาวบ้านมีรายได้จากการดูแลร่วมด้วยในการจัดการการท่องเที่ยวนี้ เพราะชาวบ้านในหมู่บ้านส่วนใหญ่มีฐานะยากจนเมื่อมีรายได้ ก็จะส่งเสริมให้ช่วยกันดูแลแหล่งชุมชนทรัพย์ของตนเอง

สรุปข้อค้นพบจากการทำวิจัย พบว่า บทเรียนของการสร้างกระบวนการให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของโครงการนี้ คือ ผู้นำยังไม่สามารถดึงลูกบ้านให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมได้เท่าที่ควร การได้รับการกระตุ้นเรื่องกระบวนการมีส่วนร่วม การทำแผนการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยที่ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการทำ และการที่จะกระตุ้นให้ชาวบ้านเกิดจิตสำนึกโดยใช้แนวคิดเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งศักดิ์สิทธิ์กับธรรมชาติกับที่นี่ไม่เป็นผลสำเร็จจึงทำให้การทำงานไม่ต่อเนื่องเกิดปัญหาการดำเนินงานของโครงการต้องชะงักและล่าช้า แต่ส่วนสร้างกระบวนการให้ชาวบ้านที่เป็นผลสำเร็จเกิดจากการมีจิตสำนึกของชาวบ้านในการจัดการการท่องเที่ยวมีทั้งปัจจัยภายใน ซึ่งก็ได้แก่ การเกิดความคิดจะป้องกันและรักษาระบบ

นิเวศของป่าลำน้ำตอน เกิดจิตสำนึกที่ดีในการอนุรักษ์ การดึงเอาผลประโยชน์ที่ได้จากการจัดการ
ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และปัจจัยภายนอกที่สำคัญ ได้แก่ การที่นักท่องเที่ยวจะทำลายธรรมชาติและ
ลดทอนประโยชน์จากป่า

เพราะฉะนั้นการที่จะสร้างแนวคิดกระบวนการมีส่วนร่วม จะต้องให้ชาว ทุกคนใน
หมู่บ้านมีส่วนร่วมในการรับรู้ปัญหา ตลอดจนถึงการวางแผนการจัดการและติดตามประเมินผล
ร่วมกันจะทำให้ทุกคนในชุมชนดูแลรักษาและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรอย่างยั่งยืน และการ
แลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำงานกับต่างที่ ทำให้เกิดแนวคิดใหม่และสามารถนำความคิดของที่
อื่นๆ มาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบ้านของเราได้

จุดแข็ง ข้อมูลจำกัดและปัญหาของการดำเนินงานในการวางแผนการจัดการการท่องเที่ยว เชิงอนุรักษ์

จากกิจกรรมทั้งหมดที่ได้ร่วมกันปฏิบัติ ทำให้เราพบว่าการแก้ไขปัญหาต่างๆ ของชุมชนถ้า
จะให้ประสบความสำเร็จแล้วนั้น ต้องเกิดจากปัจจัย/เงื่อนไข/ข้อจำกัดและอุปสรรคหลายสิ่งหลาย
อย่าง ไม่ว่าจะเป็นความร่วมมือของคนในชุมชน ความรักความสามัคคี ความเข้าใจและเห็น
ความสำคัญของปัญหาร่วมกัน ความเสียสละ หากชุมชนใดมีสิ่งเหล่านี้คิดว่า การแก้ปัญหาต่างๆ ใน
ชุมชนต้องผ่านไปด้วยดี อีกสิ่งหนึ่งการมีจิตสำนึกที่ดีแต่ว่าการมีจิตสำนึกที่ดีไซ้จะมีกันทุกคนและ
หากจะสร้างให้เกิดขึ้นเป็นเรื่องที่ต้องอาศัยความพยายามและระยะเวลาพอสมควร เพราะเรื่องของ
จิตสำนึกเป็นเรื่องของความคิด ซึ่งเป็นสิ่งที่ปรับเปลี่ยนกันได้ยาก แต่ไซ้ว่าจะทำไม่ได้ แต่ทุกอย่าง
ต้องค่อยเป็นค่อยไป ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความยั่งยืนนั่นเอง การวิจัยในครั้งนี้จึงคิดว่ายังมีคนอื่นๆ ใน
หมู่บ้านที่ยังไม่จิตสำนึกที่จะมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ยังขาดความ
ตระหนักในการที่จะให้ความร่วมมือแก้ปัญหา

ข้อจำกัดในการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ คือ ผู้นำและ
สมาชิกบางคนยังขาดความเข้าใจต่อกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วม ส่งผลให้เกิดการทำงาน
และการพัฒนาอย่างล่าช้า

การทำวิจัยในครั้งนี้ ทีมวิจัยยังไม่ได้ให้ความสำคัญในเรื่องการสร้างความร่วมมือกับคน
ในชุมชน ซึ่งการทำงานที่ผ่านมากระบวนการสร้างแนวคิดในเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แต่ก็ยังมี
ค่อนข้างน้อย จะเห็นได้จากการที่ข้อมูลในรายงานวิจัยครั้งนี้ ไม่ค่อยแสดงให้เห็นถึงกระบวนการ
สร้างแนวคิดและการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ซึ่งเป็นเงื่อนไขที่สำคัญมากในการที่จะทำให้งาน
วิจัยประสบความสำเร็จได้ตามเป้าหมายคือ ชุมชนมีแนวทางและกระบวนการในการจัดการการ
ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ป่าต้นน้ำลำน้ำตอน

ถึงแม้โครงการจะไม่สามารถสร้างแนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้กับคนในชุมชนได้
แต่ชุมชนเองก็มีแนวทางในการใช้ประโยชน์เช่น การทำประปาภูเขา การหาของป่า เป็นต้น และมี

แนวทางในการอนุรักษ์ป่า เช่น ชุมชนใช้ประโยชน์จากป่าจึงร่วมกันอนุรักษ์ป่าต้นน้ำ ซึ่งกลุ่มว่า “กลุ่มอนุรักษ์ป่าต้นน้ำลำน้ำตอน” ซึ่งกิจกรรมที่กลุ่มทำคือ (1) กิจกรรมการบวชป่า (2) กิจกรรมการปลูกป่าทดแทน (3) การช่วยกันดับไฟป่า

ทั้งหมดก็เป็นกิจกรรมที่ชาวบ้านลำน้ำตอนทำกับป่า หลังจากที่แนวคิดที่จะทำการท่องเที่ยวไม่ใช่ตัวเลือกที่จะเพิ่มรายได้ให้เกษตรกร ชาวบ้านหันมาอนุรักษ์ป่าก็เพื่อที่จะใช้น้ำจากป่าเพื่อใช้ในการทำเกษตรให้ได้ตลอดปี ก็เป็นทางเลือกที่ชาวบ้านเลือกในการทำรายได้ให้กับตนเอง

การพัฒนาชาวบ้านธรรมดาให้เป็นนักวิจัย

จากการดำเนินการของโครงการวิจัยการศึกษาหารูปแบบและกระบวนการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ป่าต้นน้ำลำน้ำตอน ตำบลนาบัว อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก โดยให้ชาวบ้านมาเป็นนักวิจัยเอง กระบวนการเรียนรู้ของเราชาวบ้านน้ำตอนที่เกิดขึ้นในระหว่างการทำงานวิจัยนั้น สามารถพัฒนาชาวบ้านที่มีความรู้เพียงแค่ประถมศึกษาปีที่ 4 ให้สามารถนำประสบการณ์ในการวิจัยไปปรับใช้ในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ของชุมชนอย่างเหมาะสม

ในช่วงแรกของการวิจัยนั้น บทบาทหน้าที่ในการประสานงานให้เกิดกิจกรรมต่างๆ ขึ้นส่วนใหญ่จะเป็นหน้าที่ของพี่เลี้ยงโครงการคอยกระตุ้นให้เกิดกระบวนการต่างๆ แต่ในระยะต่อไปพวกเรานักวิจัยชาวบ้านเริ่มที่จะขับเคลื่อนให้เกิดกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน ทั้งนี้เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมให้กับพวกเราเองหลังจากที่พี่เลี้ยงโครงการลบทบทนาลงไป เพื่อที่การทำงานต่างๆ ในอนาคตของเราเหล่าทีมวิจัยสามารถที่ขับเคลื่อนงานในชุมชนเองได้ โดยไม่ต้องขอความช่วยเหลือจากบุคคลภายนอกเพียงอย่างเดียว

บทบาทหลักของทีมวิจัยเป็นผู้กระตุ้นการมีส่วนร่วม ประสาน ดังนั้นจึงต้องพยายามที่จะให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาปัญหา ร่วมกันหาสาเหตุ ร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจ ร่วมแสดงความคิดเห็น ตลอดจนร่วมปฏิบัติ สรุปบทเรียนจนจบกระบวนการ แต่เท่าที่ผ่านมามบทบาทนี้ทีมวิจัยยังไม่สามารถทำได้ดีเท่าที่ควร ซึ่งวิธีการแก้ไขคงต้องใช้ระยะเวลาบ้างพอสมควร

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัย ทีมวิจัยพบว่าการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ มีปัจจัยและข้อจำกัดด้วยกันหลายประการ ดังนั้นทางทีมวิจัยจึงมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

1. โครงสร้างการทำงาน ในการได้มาซึ่งทีมวิจัย หรือคณะกรรมการในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว นั้น ทีมวิจัยขอเสนอว่าควรเป็นการได้มาซึ่งความสมัครใจ ไม่ควรเป็นการบังคับหรือ

เข้าร่วมด้วยความเกรงใจ ขณะทำงานต้องเป็นคนที่ตั้งใจ มีแนวคิด มีเป้าหมายเหมือนกัน ทำงานภายใต้อุดมการณ์เดียวกัน เพื่อการทำงานที่มีประสิทธิภาพ

2. ผู้นำมีความกระตือรือร้น เห็นความสำคัญของปัญหาร่วมกัน กิจกรรมในโครงการจะประสบความสำเร็จเป็นอย่างยิ่งและไม่ก่อให้เกิดความล่าช้า เพราะคนอื่นๆ ในหมู่บ้านจะมีความเชื่อมั่นและค่อนข้างเกรงใจผู้นำแบบเป็นทางการ

ภาคผนวก

- ภาพทรัพยากรที่สามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวในป่าต้นน้ำลำน้ำตอน

ตาดีใหญ่ เป็นน้ำผาที่มีขนาดสูงใหญ่มาก และมีน้ำตกไหลลงสู่สระน้ำขนาดใหญ่
ด้านล่าง มีความกว้างประมาณ 50 เมตร ยาว 10 เมตร ลึก 4 เมตร มีต้นไม้ล้อมรอบ ด้านบนหน้าผา
เป็นลานหินบริเวณกว้างมาก

